

Elinkautisvankien vapauttamismenettelyn kehittäminen

Lausuntotiivistelmä arviomuistiosta

Oikeusministeriön julkaisuja, Mietintöjä ja lausuntoja 2020:1

Elinkautisvankien vapauttamismenettelyn kehittäminen

Lausuntotiivistelmä arviomuistiosta

Oikeusministeriö

ISBN: 978-952-259-910-0

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto

Helsinki 2020

Kuvailulehti

Julkaisija	Oikeusministeriö	1.6.2020	
Tekijät	Paulina Tallroth		
Julkaisun nimi	Elinkautisvankien vapauttamismenettelyn kehittäminen Lausuntotiivistelmä arviomuistiosta		
Julkaisusarjan nimi ja numero	Oikeusministeriön julkaisuja, Mietintöjä ja lausuntoja 2020:1		
Diaari/hankenumero	OM040:00/2019	Teema	
ISBN PDF	978-952-259-910-0	ISSN PDF	2490-1172
URN-osoite	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-910-0		
Sivumäärä	37	Kieli	suomi
Asiasanat	Elinkautisvangit, vapauttamismenettely, väkivaltariskiarviot, hoitojatkumot		
Tiivistelmä	<p>Oikeusministeriössä valmisteltiin vuonna 2019 arviomuistio, jossa selvitetään elinkautisvankien vapauttamista koskevaa lainsäädäntöä ja sen kehittämistarpeita. Muistiossa kuvataan ja arvioidaan voimassa olevaa elinkautisvankeja koskevaa lainsäädäntöä, elinkautisvankien vapauttamiskäytäntöä sekä tarkastellaan myös elinkautisvankeja koskevia kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden vaatimuksia suhteessa Suomen lainsäädäntöön ja elinkautista vankeusrangaistusta kansainvälisesti sekä Pohjoismaissa.</p> <p>Muistiossa käsitellään myös syyntakeisuutta rikosoikeudellisen vastuun edellytyksenä samoin kuin mielentilatutkimuksia ja tahdosta riippumatonta psykiatrista hoitoa, koska tekijän psyykkisen tilan vaikutusta tekoon on usein arvioitava juuri vakavissa väkivaltarikoksissa. Edelleen käsitellään elinkautisvangin vapautumisen jälkeisiä hoitojatkumoa.</p> <p>Arviomuistio liittyy pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelman kirjaukseen, jonka mukaan vaarallisimpien väkivaltarikollisten vapautumisen edellytyksiä arvioidaan perusteellisesti.</p> <p>Oikeusministeriö pyysi lausuntoa arviomuistiosta 49 taholta. Ministeriöön toimitettiin 28 lausuntoa. Lausunnonantajat kannattivat arviomuistiossa esitettyjä toimenpiteitä ja elinkautisvankeja laajemman väkivaltarikollisryhmän vapauttamista koskevan jatkoselvityksen tekemistä. Lausunnoissa esitettiin erilaisia ehdotuksia, jotka osittain ovat toisilleen vastakkaisia.</p>		
Kustantaja	Oikeusministeriö		
Julkaisun jakaja/myynti	Sähköinen versio: julkaisut.valtioneuvosto.fi Julkaisumyynti: vnjulkaisumyynti.fi		

Presentationsblad

Utgivare	Justitieministeriet	1.6.2020	
Författare	Paulina Tallroth		
Publikationens titel	Behovet att utveckla förfarandet vid frigivning av livstidsfångar Sammandrag av utlåtandena om bedömningspromemorian		
Publikationsseriens namn och nummer	Justitieministeriets publikationer, Betänkanden och utlåtanden 2020:1		
Diarie-/ projektnummer	OM040:00/2019	Tema	
ISBN PDF	978-952-259-910-0	ISSN PDF	2490-1172
URN-adress	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-910-0		
Sidantal	37	Språk	finska
Nyckelord	livstidsfängelse, frigivning, mental hälsa, våldsbrott, fångar, våld, bedömning		
Referat	<p>I en bedömningspromemoria av justitieministeriet från 2019 utreds lagstiftningen om frigivning av livstidsfångar och behovet att utveckla den. I promemorian beskriver och utvärderar man lagstiftningen om livstidsfångar och förfarandet vid frigivning av livstidsfångar. Dessutom granskar man kraven i internationella människorättskonventioner i förhållande till Finlands lagstiftning och de internationella och nordiska bestämmelserna om livstidsfängelse.</p> <p>Man behandlar också tillräkneligheten som en förutsättning för det straffrättsliga ansvaret samt sinnesundersökningar och psykiatrisk vård oberoende av vilja, eftersom man särskilt vid allvarliga våldsbrott måste bedöma gärningen utifrån personens psykiska tillstånd. Även de fortsatta vårdåtgärderna efter frigivning av livstidsfångar tas upp.</p> <p>Bedömningspromemorian anknyter till den åtgärd i statsminister Sanna Marins regeringsprogram enligt vilken förutsättningarna för frigivning av de farligaste våldsbrottslingarna ska bedömas grundligt.</p> <p>Justitieministeriet bad sammanlagt 49 instanser yttra sig om bedömningspromemorian. Sammanlagt 28 utlåtanden kom in till ministeriet. Remissinstanserna stöder de åtgärder som föreslås i bedömningspromemorian och en fortsatt utredning om frigivningen av fångar som skulle gälla även andra våldsbrottslingar än livstidsfångar. Utlåtandena innehöll många olika förslag och till vissa delar var åsikterna motsatta.</p>		
Förläggare	Justitieministeriet		
Distribution/ beställningar	Elektronisk version: julkaisut.valtioneuvosto.fi Beställningar: vnjulkaisumyynti.fi		

Sisältö

JOHDANTO	7
1 Lausunnonantajien yleisarviot	9
2 Yhteenveto lausunnoista	12
3 Lausunnonantajien esittämät muut huomiot ja kehitysehdotukset	30
Liite: Arviomuistion jakelu	36

JOHDANTO

Oikeusministeriössä valmisteltiin vuonna 2019 arviomuistio, jossa on selvitetty elinkautisvankien vapauttamista koskevaa lainsäädäntöä ja sen kehittämistarpeita. Arviomuistiossa kuvataan ja arvioidaan voimassa olevaa elinkautisvankeja koskevaa lainsäädäntöä, elinkautisvankien vapauttamiskäytäntöä sekä tarkastellaan myös elinkautisvankeja koskevia kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden vaatimuksia suhteessa Suomen lainsäädäntöön ja elinkautista vankeusrangaistusta kansainvälisesti sekä Pohjoismaissa.

Muistiossa käsitellään myös syyntakeisuutta rikosoikeudellisen vastuun edellytyksenä samoin kuin mielentilatutkimuksia ja tahdosta riippumatonta psykiatrista hoitoa, koska tekijän psyykkisen tilan vaikutusta tekoon on usein arvioitava juuri vakavissa väkivaltarikoksissa. Edelleen käsitellään elinkautisvangin vapautumisen jälkeisiä hoitojatkumia.

Pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelman kirjauksen mukaan vaarallisimpien väkivaltarikollisten vapautumisen edellytyksiä arvioidaan perusteellisesti. Arviomuistio elinkautisvankien vapauttamismenettelyä koskevan lainsäädännön ja käytännön kehittämistarpeista on tämän hallitusohjelmakirjauksen johdosta oikeusministeriössä käynnistetyn Vaarallisimpien väkivaltarikollisten vapauttamisen edellytykset -selvittämishankkeen ensimmäinen osa. Jatkotoimenpiteenä on selvitettävä, mikä on se väkivaltarikollisten ryhmä, johon on tarkoituksenmukaisinta kohdistaa toimenpiteitä.

Oikeusministeriö pyysi 18.12.2019 lausuntoa arviomuistiossa kuvatusta, elinkautisvankien vapauttamismenettelyä koskevista lainsäädännöllisistä ja toiminnallisista kehittämistarpeista sekä muista mahdollisista elinkautisvankien vapauttamista koskevista kehittämistarpeista (luvut 2-5) sekä lausunnonantajien näkemyksiä jatkotyössä (luku 6) huomioon otettaviksi seikoiksi.

Oikeusministeriö pyysi lausuntoa arviomuistiosta 49 taholta. Ministeriöön toimitettiin 28 lausuntoa.

Oikeusministeriö sai arviomuistiosta lausunnon seuraavilta tahoilta:

Oikeuskanslerinvirasto
Eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia

Sisäministeriö
Sosiaali- ja terveysministeriö

Helsingin hovioikeus
Helsingin kärjäoikeus
Pirkanmaan kärjäoikeus

Syyttäjälaitos
Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö
Poliisihallitus
Keskusrikospoliisi
Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Vankiterveydenhuollon yksikkö, psykiatrinen vankisairaala
Niuvanniemen sairaala

Helsingin kaupunki, sosiaali- ja terveystoimiala (Juha Jolkkonen, sosiaali- ja terveystoimialan toimialajohtaja ja Leena Turpeinen, terveys- ja päihdepalvelujen johtaja)
Tampereen kaupunki, sosiaali- ja terveystoimiala

A-klinikkasäätiö
Kriminaalihuollon tukisäätiö Krits
Suomen Asianajajaliitto
Suomen Lakimiesliitto - Finlands Juristförbund ry
Suomen kuntaliitto
Suomen Psykiatriyhdistys
Suomen Psykologiliitto
Suomen tuomariliitto – Finlands domareförbund ry

Professori Kimmo Nuotio, Helsingin yliopisto, oikeustieteellinen tiedekunta
Professori Tapio Lappi-Seppälä, Helsingin yliopisto, valtiotieteellinen tiedekunta, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti
Professori Heini Kainulainen, Turun yliopisto, oikeustieteellinen tiedekunta
Tutkimusjohtaja Jussi Pajuoja, Itä-Suomen yliopiston oikeustieteiden laitos
Rikosseuraamuskeskuksen esimies Sanna Harjula, Tampereen yhdyskuntaseuraamustoimisto

Tiivistelmän liitteenä on luettelo tahoista, joilta lausunto pyydettiin.

1 Lausunnonantajien yleisarviot

Arviomuistio ja siinä esitetyt toimenpide-ehdotukset

Lausunnonantajien arviot oikeusministeriön arviomuistiosta ja siinä esitetyistä toimenpide-ehdotuksista olivat kokonaisuutena varsin myönteisiä. Muistiota pidettiin perusteellisena ja ajantasaisena ja ehdotettuja toimenpide-ehdotuksia perusteltuina ja kannatettavina. Toimenpide-ehdotuksia olivat

- Elinkautisvankien vapauttamisharkinnan yhteydessä tehtävän väkivaltariskiarvion *lainsäädännöllisen aseman selkeyttäminen*, jos väkivaltariskiarvioiden luotettavuudesta ja niiden hyödynnettävyydestä saadaan riittävää tietoa käynnisteillä olevan valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan (VN TEAS) hankkeen myötä.
- Elinkautisvankien vapauttamiseen liittyvän viranomaisyhteistyön *sujuvuuden* ja eri toimijoiden välisen *tiedonvaihdon* varmistaminen.
- Vapautumisen jälkeisten sosiaali- ja terveydenhuollon *hoitojatku-moiden*, erityisesti päihde- ja mielenterveyspalvelujen jatkumisen, varmistaminen.

Lausunnoista kävi ilmi suuri huoli ennen kaikkea hoitojatku-moiden varmistamisesta siten, ettei vankeusaikana tehty kuntouttava työ katkea vangin vapautuessa. Eräät lausunnonantajat korostivat myös, että vankeusaikainen ja sen jälkeinen hoito ja tuki edellyttävät riittäviä resursseja.

Elinkautisvankien vapauttamismenettelyn toimivuus

Kaikki lausunnonantajat, jotka ottivat kantaa elinkautisvankien vapauttamismenettelyn toimivuuteen, pitivät nykyistä järjestelmää pääosin toimivana eivätkä he nähneet suuria muutostarpeita. Eräät lausunnonantajat kuitenkin katsoivat, että lainsäädäntöön pitäisi sisältyä mahdollisuus reagoida vaikeisiin yksittäistapauksiin esimerkiksi lykkäämällä vapautamista tai muilla keinoin.

Vaarallisimpien väkivaltarikollisten vapauttamista koskeva jatkotyö

Kaikki asiaan kantaa ottaneet lausunnonantajat kannattivat vaarallisimpien väkivaltarikollisten vapauttamista koskevaa jatkotyötä ja elinkautisvankeja laajemman ryhmän määrittelyä. Yleisesti ottaen lausunnonantajat eivät pitäneet elinkautisvankeja kaikkein vaarallisempina tai rikoksen uusimisen kannalta keskeisimpänä ryhmänä.

Väkivaltariskiarvion aseman selkeyttäminen lainsäädännössä, sen luotettavuus ja painoarvo elinkautisvankien vapauttamismenettelyssä

Kaikki asiaan kantaa ottaneet lausunnonantajat kannattivat elinkautisvangeille tehtävän väkivaltariskiarvion aseman selkeyttämistä lainsäädännössä.

Muutama lausunnonantaja totesi arvioiden jo olevan luotettavia, joko sen perusteella, mitä arviomuistiossa on esitetty tai perustelematta näkemystään. Suurempi osa asiaan kantaa ottaneista lausunnonantajista kuitenkin korosti, että väkivaltariskiarviot antavat tietoa yleisellä tasolla mutteivat yksilötasolla tai totesi muilla perusteilla, ettei väkivaltariskiarvioilla voi luotettavasti arvioida rikosentekijän tulevaa käyttäytymistä aikaisemman käyttäytymisen perusteella. Muun muassa staattisten ja dynaamisten tekijöiden epäsuhta tuotiin esiin yksittäisissä lausunnoissa.

Selkeästi suurin osa asiaan kantaa ottaneista lausunnonantajista oli sitä mieltä, että elinkautisvankien vapauttamismenettely perustuu kokonaisharkintaan, jossa väkivaltariskiarvio on yksi osa tätä harkintaa. Vain muutama lausunnonantaja oli sitä mieltä, että vapauttamisharkinnan pitäisi perustua ainoastaan väkivaltariskiarvioon.

Syyntakeisuus ja tahdosta riippumaton psykiatrinen hoito

Lähes kaikki asiaan kantaa ottaneet lausunnonantajat katsoivat, ettei syyntakeettomuutta koskeva sääntely kaipaa uudistamista. Usea lausunnonantaja kuitenkin ilmaisi huolensa siitä, että yhtäältä syyntakeettomuuden, joka estää rikosseuraamuksen tuomitsemisen, ja toisaalta tahdosta riippumaton psykiatrisen hoidon edellytysten täyttymiselle jää nyky-lainsäädännön johdosta katvealueita.

Lausunnonantajien näkemykset tahdosta riippumattoman psykiatrisen hoidon edellytysten laajentamisesta esimerkiksi vakavaan mielenterveys- tai persoonallisuushäiriöön ovat jonkin verran ristiriitaisia. Muutama lausunnonantaja kiinnitti huomiota siihen, ettei ole mielekästä ohjata ketään tahdosta riippumattomaan psykiatriseen hoitoon sellaisen sairauden tai häiriön johdosta, johon ei ole vaikuttavaa hoitoa. Muutama lausunnonantaja kiinnitti huomiota alentuneesti syyntakeettomana tuomitun rikosentekijän erityisiin tarpeisiin vapautumisen jälkeen.

Ns. varmuusvankeus tai muun vankeusrangaistuksen jälkeinen vankeus

Lausunnonantajien näkemykset ns. varmuusvankeudesta tai muusta vankeusrangaistuksen suorittamisen jälkeisestä vankilassa pitämisestä ovat ristiriitaisia. Muutama lausunnonantaja suhtautui myönteisesti mahdollisuuteen pitää henkilö vankilassa rangaistuksen suorittamisen jälkeen tai pitäisi ainakin selvittämisenarvoisena, miten tästä voitaisiin säätää. Toisaalta yhtä suuri määrä lausunnonantajista suhtautui kielteisesti ja varoittavasti tämänkaltaiseen, yhteiskunnan turvallisuutta korostavaan ja Suomessa tuntemattomaan ratkaisuun, joka edellyttäisi perusteellista ja laajaa selvitystä muun muassa syyntakeisuu-den perusteista ja hoitoon ohjaamisesta näiden ollessa sidoksissa toisiinsa. Yhteensä vain muutama lausunnonantaja otti asiaan kantaa.

Turvallisuus

Muutama lausunnonantaja korosti, että vaarallisten väkivaltarikollisten vapauttamisessa on kiinnitettävä huomiota myös yhteiskunnan turvallisuuteen ja toisten oikeuteen elämään ja henkilökohtaiseen koskemattomuuteen eikä ainoastaan vapautuvien vankien tilanteeseen ja kohteluun.

Muut huomiot

Uusea lausunnonantaja esitti parannusehdotuksia vaarallisten väkivaltarikollisten vapauttamisvaiheen kehittämiseksi. Useimmin esille tuodut toimenpiteet koskivat valvotun koevapauden käyttöalan ja käytön laajentamista ja velvoitteista päihde- tai muuta hoitoa vankilasta vapautumisen jälkeen. Lausunnonantajien muita ehdotuksia käsitellään otsikon 3 alla.

2 Yhteenveto lausunnoista

Oikeuskanslerinvirasto lausuu oikeusministeriön arviomuistiosta omasta aloitteestaan ja toteaa, että muistiossa on tunnistettu keskeiset elinkautisvankienvapauttamismenettelyyn liittyvät lainopilliset, yhteiskunnalliset ja terveydenhuollolliset haasteet.

Oikeuskanslerinvirasto korostaa, että perustuslain 7 §:n 1 momentissa turvattua oikeutta elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen tulisi kiinnittää vakavaa huomiota *myös yhteiskunnan, ei vain vapautuvan vangin näkökulmasta*. Oikeuskanslerinvirasto toteaa edelleen, että Euroopan ihmisoikeussopimukseen liittyneillä valtioilla on yleinen velvollisuus lainsäädännöllä ja siihen perustuvilla menettelyillä suojata oikeutta elämään ja terveyteen. Tämä edellyttää myös kohtuullisia, suhteellisuusperiaatteen mukaisia ja muuten perus- ja ihmisoikeuksien vaatimukset täyttäviä suojaavia toimenpiteitä henkeen ja terveyteen kohdistuvien riskien varalta. Perus- ja ihmisoikeuksista johtuva suojeluvaikeus koskee yleisesti yhteiskunnan ja sen jäsenten suojelua korkean väkivaltarikoksen uusimisriskin omaavien henkilöiden muodostamaa uhkaa vastaan, joten väkivaltariskiarviointia sekä asianmukaisia toimenpiteitä riittävän objektiivisesti ja luotettavasti tunnistettua väkivaltarikoksen uusimisriskiä vastaan on tarpeen arvioida laajemminkin.

Oikeuskanslerinvirasto kiinnittää vielä huomiota sosiaali- ja terveysministeriössä pitkään valmisteilla olleeseen itsemääräämisoikeutta koskevaan lainsäädäntöhankkeeseen. Sen yhteydessä oikeusministeriön ja sosiaali- ja terveysministeriön olisi perusteltua arvioida *syyntakeettomia rikoksentekejiä* koskevat kysymykset. Samoin oikeusministeriön ja sosiaali- ja terveysministeriön yhteistyönä olisi ratkaistava *hoidon ja muiden tukitoimenpiteiden jatkuvuuteen* liittyvät ongelmat, jotka on myös tunnistettu arviomuistiossa.

Eduskunnan oikeusasiamies pitää arviomuistiossa ehdotettuja jatkotoimenpiteitä perusteltuina ja toteaa, että tuoreen asiantuntijanäkemyksen mukaan vaarallisuuden arvioinnissa käytettävissä olevien menetelmien luotettavuus arvioinnin välineenä asettaa merkittävän haasteen. Tieteellinen näyttö numeerisiin tai kliinisiin arviointeihin perustuvista arviointimenetelmistä on vaatimatonta ja lähinnä väestötasolla toimivaa. Näin ollen on syytä selvittää arviointimenetelmien luotettavuutta ennen kuin pohditaan, millainen

merkitys väkivaltariskiarviolle voidaan vapauttamismenettelyssä tai muussa päätösharkinnassa antaa.

Eduskunnan oikeusasiamiehen näkemyksen mukaan arviomuistiossa esitetty, vaarallisuuden ja väkivaltariskin arvioimista koskeva laajempi selvittäminen on perusteltua, koska hallitusohjelman mukaan vaarallisimpien väkivaltarikollisten vapautumisen edellytyksiä arvioidaan perusteellisesti ja koska elinkautisvangit eivät välttämättä ole väkivaltarikollisista vaarallisimpia, vaan uusimisriski on heillä keskimäärin suhteellisen matala.

Eduskunnan oikeusasiamies kiinnittää huomiota siihen, että jo olemassa oleva *lainsäädäntö edellyttää riittävästi voimavaroja väkivaltariskiarvioiden laatimiseen*. Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikön Helsingin hovioikeutta varten laatimien lausuntojen ja Psykiatrisen vankisairaalan laatimien riskiarvioiden valmistuminen on ainakin aiemmin kestänyt liian kauan. Ylin laillisuusvalvoja on viivästyneiden vuoksi antanut Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikölle kaksi huomautusta sekä todennut Vankiterveydenhuollon yksikön menetelleen lainvastaisesti. Vaikka ongelma on pyritty korjaamaan, voimavarojen riittävyteen lienee syytä kiinnittää jatkossakin huomiota.

Sisäministeriö toteaa, että rikoslain 2 c luvun 10 §:n sisältämät vapauttamisharkinnassa huomioitavat seikat *mahdollistavat vapauttamisharkinnassa tarvittavan tapauskohtaisen kokonaisharkinnan*. Sisäministeriön näkemyksen mukaan *järjestäytyneen rikollisuuden toimintaan osallistuminen* on painoarvoltaan merkittävä seikka vapauttamisharkinnassa. Elinkautisvangin osallistuminen järjestäytyneen rikollisuuden toimintaan rangaistusajana on suoraan vastakkainen seikka rangaistusajan hyvälle käytökselle, rangaistusajan suunnitelman noudattamiselle ja mahdollista vapautumista seuraavalle rikoksettomalle elämäntavalle. Ministeriö katsoo, että ammatilliset arviointimenetelmät täyttävät laadulliset vaatimukset huomioiden arvioinnilla suojattavien oikeushyvien painoarvo.

Sisäministeriö arvioi, että väkivaltariskiarvion asemasta on perusteltua säätää lailla esimerkiksi lisäämällä se rikoslain 2 c luvun 10 §:n 2 momenttiin. Lailla säätämistä tukisi väkivaltariskiarvion tämänhetkinen *tosiasiallinen* merkitys vapauttamisharkinnassa Helsingin hovioikeuden tulkinnan mukaisesti. Säätämisen tueksi voidaan mainita myös väkivaltariskiarvion perustuminen tieteellisesti hyväksytyihin menetelmiin.

Sisäministeriö toteaa, että oikeudenkäynnissä syyntakeettomiksi todettujen rikosten tekijöiden, jotka eivät täytä mielenterveyslain tahdosta riippumattomaan psykiatriseen sairaalahoitoon määräämisen edellytyksiä, määrä on pieni. Tästä huolimatta kyseisen henkilöjoukon aiheuttama väkivaltariski olisi perusteltua huomioida lainsäädännössä. Arviomuistiossa käsiteltyjen rikoslain ja mielenterveyslain säännösten välille ei ole taroituksenmukaista jäädä katveita, jotka voivat estää vakavien väkivaltarikosten ennalta

estämisen. Syyntakeisuutta koskeva lainsäädäntö ei arviomuistiossa esitetyn perusteella kaipaa uudistuksia.

Sisäministeriö pitää lopuksi elinkautisvankien vapauttamiseen liittyvien viranomaisten yhteistyön ja tiedonvaihdon sujuvuuden selvittämistä sekä kehittämistä kannatettavana. Myös hoitojatkumoiden yhdenmukaisuus vankeusajan jälkeen on sisäministeriön näkemyksen mukaan merkityksellistä.

Sosiaali- ja terveysministeriö pitää arviomuistiossa esitettyjä jatkotoimenpide-ehdotuksia kannatettavina. Väkivaltariskiarvioon liittyvien seikkojen osalta sosiaali- ja terveysministeriö viittaa Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen / Psykiatrisen vankisairaalan antamaan lausuntoon. Sosiaali- ja terveysministeriö pitää arviomuistion sivulla 8 esitettyä ajatusta erityisestä strategiasta pitkäaikaisvankien vapauttamisen valmistelua varten kannatettava. Tutkimustieto tahdosta riippumattoman päihdehoidon tehosta päihteiden käytön ehkäisyssä ja rikosten uusimisen vähentämisessä on ristiriitaista. Sosiaali- ja terveysministeriön näkemyksen mukaan painopisteen tulisi olla *tehokkaan hoidon tarjoamisessa niille, jotka ovat siihen halukkaita*, esimerkiksi mahdollisuus olla rangaistuksen loppuvaiheessa päihdehuollon laitoshoidossa ennen vapautumista.

Ministeriö viittaa aikaisempiin työryhmäselvityksiinsä, joissa on ehdotettu mielenterveyslain muuttamista siten, että rikollisen teon tehnyt *syyntakeettomaksi todettu henkilö voitaisiin määrätä tahdosta riippumattomaan psykiatriseen hoitoon myös tiettyjen lähellä mielisairauksia olevien persoonallisuushäiriöiden perusteella*. Itsemääräämisoikeutta koskevan lainsäädännön valmistelun yhteydessä oli todettu, että olisi edelleen perusteltua pitää *psykiatrisen tahdosta riippumattoman hoidon kriteerit yhtenäisinä*. Mielisairauden tilalle ehdotettiin määritelmäksi vakava mielenterveydenhäiriö, johon liittyy psykoottista oireilua tai selvä todellisuudentajun häiriytyminen. Tämä ei olisi tarkoittanut kriteereihin muutosta, mutta se olisi täsmentänyt tulkintaa esimerkiksi vaikea-asteisessa masennuksessa tai laihuushäiriössä tai muissa vaikeusasteeltaan vastaavissa tiloissa. Sellaisia vaikea-asteisia persoonallisuuden häiriöitä, *joihin ei ole olemassa lääketieteellistä hoitoa*, ei ole perusteltua ottaa tahdosta riippumattoman hoidon piiriin, joka silloin luonteeltaan vastaisi vankeutta.

Sosiaali- ja terveysministeriö huomauttaa, että elinkautisvankeja vapautuu vuosittain alle 20 henkilöä, joten kaikilla Suomen kunnilla ei voi olla vankkaa kokemusta heidän hoitonsa ja palvelujensa järjestämisestä. Erityisesti vapautuneisiin väkivaltarikollisiin kohdistuu sosiaali- ja terveydenhuollossa syrjintää. Kokonaisuutena sosiaali- ja terveysministeriö korostaa lausunnossaan viranomaisten saumattoman yhteistyön merkitystä ja sitä, että vankilan, vankiterveydenhuollon ja julkisen sosiaali- ja terveydenhuollon hoito- ja palveluketjuja olisi sujuvoitettava. Oikeuspsykiatrian erikoisalalla voisi tulevaisuudessa mahdollisesti olla hoidon koordinoimisessa keskeinen rooli.

Helsingin hovioikeus toteaa, että elinkautisvangin vapauttaminen perustuu *kokonaisharkintaan*, jossa punnitaan yhtäältä vapauttamista puoltavia ja toisaalta sitä vastaan olevia seikkoja. Harkintaperusteilla ei ole ennalta asetettua painoarvoa tai tärkeysjärjestystä. Hovioikeus yhtyy arviomuistiossa esitettyyn kantaan, että elinkautisvankeja koskeva lainsäädäntö on nykyisellään toimiva eikä siihen kohdistu suuria muutospaineita. Hovioikeus katsoo kuitenkin, ettei uusimisriski vapauttamisedellytyksenä ilmene laista sellaisena kuin se tosiasiasa ymmärretään väkivaltariskiarviota laadittaessa ja vapauttamista hovioikeudessa harkittaessa. Lainsäädäntöä tarkistettaessa olisi aiheellista muuttaa rikoslakia siten, että 2 c luvun 10 §:n 2 momentista poistettaisiin viittaus 9 §:n 2 momenttiin (joka on yleinen ja koskee muitakin kuin elinkautisvankeja). Rikoslain 2 c luvun 10 §:n 2 momenttiin tulisi ottaa lähes nykyistä käytäntöä koskeva säännös väkivaltariskiarvion huomioon ottamisesta vapauttamisharkinnassa. Hovioikeuden näkemyksen mukaan olisi riittävää sisällyttää lakiin avoin säännös, jonka mukaan vapauttamisharkinnassa otetaan huomioon elinkautisvangin riski syyllistyä väkivaltarikokseen; tarkempia harkintaperusteita ei olisi tarpeen ottaa säännökseen.

Helsingin hovioikeus pitää perusteltuna, että ensimmäinen mahdollinen *vapauttamisajan kohta on sama* kaikille elinkautiseen vankeuteen tuomitulle rikoksen alle 21-vuotiaana tehneitä koskevalla poikkeuksella. Vapauttamismahdollisuuden porrastaminen vangin tekemän rikoksen laadun tai rikosten määrän mukaan voisi johtaa epäoikeudenmukaiseksi katsottaviin tilanteisiin, määrittelemisen lailla olisi todennäköisesti vaikeaa, ja porrastukseen voi liittyä ihmisarvoon liittyvien näkökohtien vuoksi myös kyseenalaisia piirteitä.

Helsingin hovioikeus ei pidä perusteltuna muiden Pohjoismaiden lainsäädäntöratkaisujen sisällyttämistä lakiin, sillä Suomen järjestelmä on varsin moderni ja selkeä. Elinkautisen vankeuden säilyttäminen ja se, että päätöksen tekee nimenomaan tuomioistuin laissa säädetyin harkintaperusteiden nojalla, ovat edelleen hyvin perusteltuja ratkaisuja. Hovioikeus toteaa, että lainsäädäntöä voitaisiin tarkistaa hovioikeuden lausunnossa esitetyllä tavalla väkivaltariskiarviosta ja sen huomioon ottamisesta, mutta laissa ei ole tarpeen määritellä mikä painoarvo jollakin yksittäisellä seikalla on kokonaisharkinnassa. Hovioikeuden ratkaisukäytännössä ei ole ilmennyt aihetta kyseenalaistaa vakiintuneesti käytettyjä menetelmiä eikä niiden perusteella annettujen asiantuntijalausuntojen luotettavuutta. Lopuksi hovioikeus puoltaa muita arviomuistiossa esitettyjä toimenpide-ehdotuksia eikä sillä ole huomautettavaa muuhun jatkoselvitykseen.

Helsingin käräjäoikeus pitää kaikkia arviomuistiossa ehdotettuja toimenpiteitä tarpeellisina elinkautisvankien vapauttamista koskevan lainsäädännön uudistamistarpeita harkittaessa. Lainkäyttäjän näkökulmasta on erityisen tärkeää, että väkivaltariskiarvion merkitystä vapauttamisharkinnassa selvennetään. Helsingin käräjäoikeus ehdottaa tässä yhteydessä pohdittavaksi, onko tasavallan Presidentin elinkautisvankienarmahdusoikeudelle enää perusteita nykyajan oikeusvaltiossa.

Pirkanmaan käräjäoikeus pitää arviomuistiot hyvin laadittuna, esitettyjä johtopäätöksiä muutostarpeista perusteltuina ja ehdotettuja jatkoselvityksiä kannatettavina.

Syyttäjälaitos katsoo, että arviomuistiossa on kattavasti selvitetty elinkautisvankien vapauttamista koskevaa lainsäädäntöä ja sen kehittämistarpeita. Lainsäädännön kehittämistarpeita olisi aiheellista selvittää erityisesti *uusimisriskin minimoimisen* kannalta, ja arvioinnin tulisi kohdistua elinkautisvankien vapauttamismenettelyä *laajemmin kaikkeen vakiin väkivaltarikoksiin* syyllistyneitä koskevaan sääntelyyn. Vaarallisten väkivaltarikollisten muodostaman turvallisuusuhan edellyttämiä muutoksia rikosoikeudelliseen ja psykiatrinen hoitoa koskevaan sääntelyyn tulee arvioida ennakkoluulottomasti. Esimerkiksi Norjassa ja Tanskassa käytössä olevan varmuusvankeuden tai sellaista lähellä olevan seuraamuksen, jossa uusimisriskillä on konkreettinen vaikutus tuomitun vankeuden keston, soveltuminen Suomen oloihin tulisi arvioida perusteellisesti. Edelleen tulisi arvioida, onko tahdonvastaiseen hoitoon määräämisen edellytyksiä aiheellista laajentaa vakavan väkivaltarikoksen syyntakeettomana tehneiden kohdalla.

Syyttäjälaitoksen näkemyksen mukaan väkivaltariskiarvion merkitystä tulee vahvistaa. Väkivaltariskiarvio on luotettavina pidettäviin menetelmiin perustuva oikeuspsykiatrinen arvio, jonka tulisi kuulua rikoslain mukaan vapauttamisharkinnassa huomioon otettaviin seikkoihin ainakin elinkautisvankien kohdalla. Riskiarvio on ainoa tai ainakin keskeinen tietolähde, jonka perusteella vapautetun vangin aiheuttamaa vaaraa voidaan arvioida. Elinkautiseen vankeuteen henkirikoksesta tuomitsemisessa on katsottava pelkän teosta seuraavan rangaistuksen lisäksi olevan tosiasiallisesti kysymys myös vaarallisen henkilön eristämisestä uusien väkivallantekojen ehkäisemiseksi. Väkivaltariskin arvioiminen kytkeytyy siten suoraan niihin perusteisiin, joiden nojalla vankeutta ei ole voitu tuomita määräaikaisena.

Syyttäjälaitos toteaa, että tasavallan presidentin armahdusoikeus on menettänyt käytännössä merkitystään elinkautisvankien vapauttamismenettelyssä. Menettelyn, joka ei käytännössä enää ole johtanut elinkautisvankien vapautumiseen ja jolla on useita viranomais-tahoja työllistäviä vaikutuksia, säilyttämisen tarpeellisuus tulisi arvioida.

Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö yhtyy arviomuistiossa esitettyyn siinä ehdotettujen jatkotoimenpiteiden tarpeellisuuden osalta ja edelleen siihen, että vapauttamisharkinnan yhteydessä tehtävän väkivaltariskiarvion asema on jossakin määrin epäselvä. Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö katsoo, että väkivaltariskiarvio olisi syytä nimenomaisesti mainita rikoslain 2 c luvun 10 §:ssä vapauttamisharkinnassa huomioon otettavana tekijänä. Samoin olisi syytä harkita sitä, tulisiko laissa myös säätää siitä, että voitaisiin ottaa huomioon *myös vangin aiempi rikollisuus*, vaikka tämä osaltaan tulee kuitenkin huomioon otetuksi väkivaltariskiarviossa. Keskushallintoyksikkö yhtyy myös arviomuistiossa esitettyyn näkemykseen, jonka mukaan väkivaltariskiarvioiden luotettavuutta olisi perusteltua edelleen selvittää korostaen samalla, että väkivaltariskiarvion

merkitys ja rooli vapauttamisharkinnassa vaikuttaa olevan vapauttamisprosessin osapuolille vakiintunut *yhtenä, joskin tärkeänä osana* vapauttamisharkinnan osalta tehtävää *kokonaisharkintaa*.

Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö pitää olennaisena pohdittaessa pitkäaikaisvankien vapauttamismenettelyä sitä, kuinka voitaisiin paremmin huomioida ne harvat, mutta korkeariskiset ja erittäin vaaralliseksi toisen hengelle, terveydelle tai vapaudelle arvioidut vangit, joiden kohdalla ei kuitenkaan vapautumisvaiheessa ole lääketieteellisiä perusteita määrätä heitä vapautumisen jälkeen esimerkiksi tahdonvastaiseen hoitoon. Tällaisia vankeja on vankiloissa arviolta 5–10 ja nykyjärjestelmä tarjoaa hyvin vähän keinoja tarvittaessa rajoittaa heidän vapauttaan sen jälkeen, kun heille on suoritettu nykyainsäädännön mukainen vapauttamisharkinta. Muutoksenhaku korkeimmalta oikeudelta riippuu siitä, myöntääkö korkein oikeus valituslupaa. Keskushallintoyksikkö nostaa myös esiin *alle 18-vuotiaana murhaan syyllistyneet nuoret*, joille voidaan murhasta tuomita enintään 15 vuotta vankeutta. Heidän osaltaan vapautuminen sen jälkeen, kun rangaistusta on suoritettu puolet tai jopa vain 1/3 rangaistuksesta saattaa korkeariskisten henkilöiden kohdalla olla erittäin lyhyt aika heidän uusimisriskiinsä vaikuttavan työskentelyn näkökulmasta. Tällaisten alaikäisenä henkirikokseen syyllistyneiden kohdalla olisi myös hyvä pohtia mahdollisuutta tapauskohtaisesti jatkaa vankeuden kestoa. Keskushallintoyksikkö lähtisi tutkimaan tarkemmin Norjassa omaksuttua mallia ns. varmuusvankeudesta, johon voidaan vankeuden jälkeen tuomita laissa tarkasti määritellyin ehdoin. Jos henkilö olisi syyllistynyt vakavaan rikokseen, voisi tuomioistuimien jatkaa henkilön vankeutta, jos se arvioi rikoksen uusimisen olevan todennäköistä. Suomen oloissa tällaisen varmuusvankeuden edellytyksenä voisi olla se, että vaarallisuusarviossa henkilö olisi todettu erittäin vaaralliseksi toisen hengelle, terveydelle tai vapaudelle.

Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö toteaa viranomaisten välisessä yhteistyössä ja tiedonvaihdoissa ilmenneen tilanteita, joissa väkivaltariskiarvion johtopäätöksissä esitettyjä keinoja suojaavien tekijöiden vahvistamiseksi loppuvankeuden aikana ei ole saatu yksiköiden käyttöön, koska yksiköissä ei ole ollut tietoa mahdollisuudesta saada johtopäätöksiä käyttöönsä tai niille ei ole pyynnöstä huolimatta toimitettu näitä tietoja. Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikön ja Vankiterveydenhuollon yksikön (VTH) välillä on sovittu, että keskushallintoyksikkö avaa omassa lausunnossaan mahdollisimman laajasti väkivaltariskiarvion johtopäätöksiä, jolloin yksiköillä ei enää pitäisi olla tarvetta erikseen pyytää lisätietoja VTH:lta. Lopuksi keskushallintoyksikkö yhtyy arviomuistiossa esitettyyn näkemykseen siitä, että sosiaali- ja terveydenhuollon puolella jatkumot toteutuvat nykyään vaihtelevasti, ja että hoitojatkumoiden toimivuudesta kokonaan tasolla ei ole tarkempaa kokonaiskuvausta, jollaisen muodostaminen auttaisi korjaavien toimien kohdentamisessa.

Psykiatrinen vankisairaala (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos) toteaa lausunnossaan sen herättävän huomiota, että *rangaistuksen kesto* on pidentynyt vuoden 2010 lakimuutoksen jälkeen, jolloin elinkautista tuomiota suorittavan vangin vapauttamisprosessia muutettiin ja siihen lisättiin oikeuspsykiatrinen riskiarvio. Riskiarvioiden suorittaminen annettiin Psykiatrisen vankisairaalaan vastuulle. Oikeuspsykiatrisesta näkökulmasta riskiarvioiden sisällyttämistä vapauttamisprosessiin pidettiin perusteltuna ja johdonmukaisena ratkaisuna myös kansainvälisen käytännön ja aiheeseen liittyvän tutkimustiedon perusteella. Elinkautisvankien riskiarviota varten kehitettiin tutkimusmalli, joka on hyvin perusteellinen ja kansainväliseen käytäntöön verrattuna ainutlaatuinen. Siinä käytetään sekä oikeuspsykologista että oikeuspsykiatrista asiantuntemusta ja tuloksena arvioidaan tutkittavan riskitasoa kolmen portaan asteikolla (pieni, keskitasoinen, suuri riski) sekä kuvataan erilaisia skenaarioita, jotka voivat johtaa uudelleen rikolliseen käyttäytymiseen. Riskiarvioiden tekemisestä on vuodesta 2011 lähtien kertynyt merkittävää kokemusta ja riskiarvioita on tehty noin 200.

Psykiatrinen vankisairaala toteaa riskiarvioiden tekemisen edellyttävän yhteistyötä vankiloiden ja arviointikeskusten kanssa, ja että tämä yhteistyö on toiminut hyvin. Jatkossa tavoitteena on, että vapauttamissuunnitelmia lähdetäisiin hahmottamaan jo 10 suoritetun vankilavuoden jälkeen. Silloin voidaan välttyä myös vapauttamisprosessin tarpeettomalta pitkittymiseltä niiden vankien kohdalla, joiden uusimisriski ei ole suuri.

Psykiatrinen vankisairaala huomauttaa elinkautisvankien riskiarvioiden toteuttamisen tuoneen esille, että näin merkittävä lainsäädännön muutos olisi edellyttänyt huolellisempaa valmistelua: Vapauttamisprosessia olisi tullut tarkastella kokonaisuutena, käydä perusteellisesti läpi prosessin toteuttaminen ja arvioida sen vaatimat resurssit. Pelkkä riskien arviointi ei vielä riitä. Prosessin tulisi olla jatkumo, johon antavat työpanoksensa sekä rikosseuraamusalan ja vankiterveydenhuollon työntekijät, mutta myös siviilipuolen sosiaali- ja terveydenhuollon työntekijät. Riskiarviot Psykiatrisessa vankisairaalassa aloitettiin vuonna 2010 ilman lisäresursointia, mikä tarkoitti potilastyöhön käytettävien resurssien vähene mistä. Vuosittaisten riskiarvioiden määrän arvioitiin olevan noin 20, mutta käytännössä niitä tehdään kuitenkin 30–40. Nykyisillä resursseilla tämä tarkoittaa työskentelyä ääri rajoilla. On myös vaikea löytää vapauttamispolkua yksittäisille elinkautisvangeille, jotka eivät halua riskiarvion tekemistä.

Psykiatrinen vankisairaala pitää myös ongelmana sitä, että oikeuspsykiatrisen *riskiarvion laillinen asema on jäänyt jossain määrin epäselväksi* ja että Helsingin hovioikeus on alkanut vapauttaa myös niitä elinkautisvankeja, joiden oikeuspsykiatrinen uusimisriski on arvioitu suureksi ja joiden vapauttamista Rikosseuraamuslaitos on vastustanut. Tämän seurauksena yhdenkin siihen ryhmään kuuluvan vangin suorittama vakava väkivaltarikos saattaa johtaa voimakkaisiin reaktioihin julkisuudessa, ja vaatimuksiin uudesta lakimuutoksesta.

Psykiatrinen vankisairaala pitää yhdyskuntaseuraamuslain muuttamista ja *riskiarvioiden laajentamista myös muihin* vakavia väkivaltarikoksia suorittaneiden vankien vankeusprosessiin *oikeuspsykiatrisesta näkökulmasta askeleena oikeaan suuntaan*. Kyseessä on vankiryhmä, jossa uusimisriski on usein suurempi kuin elinkautisvankien kohdalla ja silloin vankeusprosessin aikaiset uusimisriskiä vähentävät toimenpiteet voidaan kohdentaa entistä tarkemmin juuri niihin vankeihin. Tulevaisuudessa tiettyjen uusien biologisten riskitekijöiden liittäminen arvioon sekä mahdollisesti myös koneoppimiseen pohjautuvat arviointi- ja seurantamenetelmät saattavat lisätä vapauttamisprosessin turvallisuutta ja riskitason dynaamisen arvioinnin osuvuutta merkittäväällä tavalla.

Psykiatrinen vankisairaala toteaa, että vankeusprosessia on viime vuosien aikana kehitetty huomattavan paljon, muun muassa Rikosseuraamuslaitokseen on perustettu kolme arviointikeskusta ja arviointikeskusten työntekijöitä on koulutettu tekemään vaativia riskiarvioita HCR-20V3 -menetelmää käyttäen. Yhdyskuntaseuraamuslain muutoksen takia tulevat arviointikeskukset tekemään noin 150 riskiarviota vuodessa. Psykiatrisen vankisairaalan konsultaatioapua tarvitaan ainakin lääketieteellisten seikkojen arvioimisessa, tosiasiallisesti myös kokonaisharkinnassa. Joitakin perusteellisempaa lääketieteellistä arviointia tarvitsevia vankeja saattaa olla tarpeen ohjata tutkimusjaksolle Psykiatriseen vankisairaalaan. Riskiarvioiden aloittaminen arviointikeskuksissa HCR-20V3 -menetelmällä luo tilanteen, jossa vakaviin väkivalta- ja seksuaalirikoksiin syyllistyneiden vankien uusimisriskiä ryhdytään arvioimaan *kevyemmän* ja elinkautisvankien riskiarviointien tekemistä jatketaan perusteellisemmän arviointiprosessin avulla.

Niuvanniemen sairaala pitää arviomuistiossa ehdotettuja jatkotoimenpiteitä tarkoituksenmukaisia, mutta toteaa, että *lainsäädännöstä puuttuu tehokkaita keinoja*, joilla voidaan tehokkaasti ehkäistä vankeustuomion päättyessä korkeaksi arvioitavaa riskiä väkivaltarikosten uusimisesta.

Niuvanniemen sairaala toteaa, että väkivaltariskin arvioinnissa käytössä olevien menetelmien tarkkuutta voidaan pitää kohtalaisena, mutta ehdotettu VN TEAS –hanke on erittäin tärkeä sen arvioimiseksi, voidaanko menetelmiä pitää *riittävän luotettavina* perusteltaessa pitkäaikaista vapaudenmenetystä turvaamissyistä. Samassa yhteydessä tulisi myös arvioida, voidaanko nykyistä elinkautisvankeuskäytäntöä, erityisesti siihen liittyvää *harkintaan perustuvaa vapauttamismenettelyä* pitää rangaistusseuraamuksena hyväksyttävänä, koska nykyisiin vaarallisuuden arviointeihin liittyy epävarmuustekijöitä. Niuvanniemen sairaala toteaa edelleen, että väkivallan uusimiseen liittyvä arviointi, kehittämistyö ja toimenpiteet tulisi laajentaa myös muihin väkivaltarikollisiin.

Niuvanniemen sairaala katsoo, että mikäli väkivaltariskin arvioinnin menetelmien luotettavuus arvioidaan riittäväksi, niiden merkityksen vahvistaminen elinkautisvankien vapauttamisesta päätettäessä edellyttää lainsäädännöllisiä toimenpiteitä. Teoreettisina

vaihtoehtoina voidaan nähdä Norjan ja Tanskan järjestelmän tyyppinen varmuusvankeus tai mielenterveyslain muutos siten, että tahdosta riippumaton hoito ulotettaisiin koskemaan myös muita kuin mielisairauden taseisia psyykkisiä häiriöitä. Näistä ensimmäinen vaihtoehto olisi kattavampi, jälkimmäinen edellyttäisi samanaikaisesti todennettua mielenterveydenhäiriötä ja siihen perustuvaa merkittävästi kohonnutta väkivaltariskiä. Mielenterveyslain mukaisen tahdosta *riippumaton hoidon mahdollisuuden laajennus* tässä yhteydessä merkitsisi laajennusta vaikeiden persoonallisuushäiriöiden, ennen kaikkea vaikean epäsosiaalisen ja mahdollisesti vaikean epävakaan persoonallisuuden suuntaan. *Tieteellinen näyttö* persoonallisuushäiriöiden tahdosta riippumattoman hoidon tai muun psykiatrisen *hoidon vaikuttavuudesta* uusiutuvan väkivallan ehkäisemisessä on *heikko*. Tämä koskee erityisesti epäsosiaalisen tai psykopaattisia piirteitä sisältävän persoonallisuushäiriön hoitoa, joihin väkivaltariski vahvimmin liittyy. Mikäli päihderiippuvuus on olennainen osa mielenterveyshäiriötä, voitaneen hoitokeinojen vaikuttavuutta pitää jossain määrin parempana. Kun väkivaltariskin vähentäminen perustuisi lähinnä käyttäytymisen ja olosuhteiden kontrollointiin, olisi siitä lainsäädännössä tarkoituksenmukaista säätää osana vankeusrangaistuksia ja rikosseuraamuksia koskevaa lainsäädäntöä, mutta ei mielenterveyslaissa.

Niuvanniemen sairaala toteaa, että mielenterveyslain tahdosta riippumaton hoito koskee aikuisten kohdalla vain psykoottisia sairauksia, ja että nykyinen hoitojärjestelmä antaa periaatteessa riittävät ja tehokkaat valmiudet puuttua mielisairauden yhteydessä ilmenevään vakavaan uusintaväkivallan riskiin hoidon keinoin. Psykiatrisen hoitojärjestelmän *muutos avohoitopainotteiseen suuntaan* ja siitä johtuva *sairaalapaikkojen vähennys sekä psykiatri-pula heikentävät käytännössä järjestelmän toimivuutta*.

Mielenterveyslainsäädännössä on erityisesti oikeuspsykiatria ja mielentilatutkimuksen jälkeen määrättyyn hoitoon liittyviä uudistamistarpeita ja puutteita, jotka edellyttävät lain tasolla tehtäviä muutoksia. Näiltä osin lakimuutoksen valmistelu tulisi käynnistää viipymättä. Muun muassa *velvoitteisen avohoidon* järjestelmän kehittäminen ja laajentaminen koskemaan myös muita kuin oikeuspsykiatrisia potilaita tulee tässä yhteydessä arvioida. Mielenterveys- ja päihdehuoltopalvelut ja niihin liittyvät tukipalvelut, *joiden käyttö perustuu vapaaehtoisuuteen*, ovat merkittävä osa väkivallan uusimisen ehkäisyä vankeusrangaistuksen jälkeen. Puutteet ja ongelmat niiden käytössä vankilasta vapautuneiden väkivallasta tuomittujen kohdalla eivät ole ensisijaisesti lainsäädäntöön liittyviä ongelmia, vaan *asenteisiin ja mahdollisesti koulutuksen ja osaamisen puutteisiin* liittyviä ongelmia sekä mielenterveyspalveluiden resursointiin, kohdentamiseen ja alueellisiin eroihin liittyviä ongelmia. Kehittämistyö tällä sektorilla liittyy olennaisesti käynnissä olevaan sosiaali- ja terveydenhuollon uudistukseen ja koskee myös muuta väestöä kuin nyt kohteena oleva elinkautisvankien erityisryhmä. Vankeinhoidon ja sosiaali- ja terveydenhuollon tiiviille yhteistyölle ei liene lainsäädännöllisiä esteitä, vaan *kysymys on molemmin puolin toimintatapojen muutosvalmiudesta ja resurssien suuntaamisesta*.

Poliisihallitus toteaa, että jatkotoimien osalta tulisi ehdottomasti kiinnittää huomiota arviomuistiossa esitettyyn väkivaltariskiarviointiin ja sen käyttöön vapauttamisharkinnassa nykyistä merkittävämmällä tavalla. Väkivaltariskiarviointia tulisi entisestään laadullisesti kehittää ja se tulisi ottaa yhtenä laissa säädettävänä tekijänä huomioon vapauttamishakemusta käsiteltäessä. Poliisihallitus pitää arviomuistiossa esitettyjä toimenpide-ehdotuksia hyvinä ja kannatettavina. Poliisihallitus toteaa, että jatkossa asiakokonaisuutta tulisi tarkastella huomattavasti laajemmin ja ottaa huomioon myös muihin ehdottomiin vapausrangais-
tuksiin vakavasta väkivallasta tuomittujen vapautumiseen liittyvät toimet, joilla ennalta estettäisiin vakavien väkivaltarikosten toistumista ja muuttumista aiempaa vakavammiksi teoiksi.

Keskusrikospoliisin näkemyksen mukaan arviomuistiossa on tunnistettu elinkautisvankien vapauttamismenettelyä koskevat kehittämiskohteet ja keskusrikospoliisi pitää ehdotettuja jatkotoimenpiteitä kannatettavina. Keskusrikospoliisi toteaa, että vapauttamisharkinnassa tulee ottaa huomioon järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistuminen, joka osoittaa henkilön suuntautumisen rikolliseen elämäntapaan.

Keskusrikospoliisi toteaa lopuksi, että mikäli arviointimenetelmien luotettavuus on riittävän korkealla tasolla, on väkivaltariskiarvio selvyuden vuoksi syytä lisätä lainsäädäntöön vapauttamisharkinnassa huomioon otettavaksi tekijäksi.

Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveystoimiala on toimittanut oikeusministeriölle kaksi lausuntoa (Juha Jolkkonen, sosiaali- ja terveysalan toimialajohtaja ja Leena Turpeinen, terveys- ja päihdepalvelujen johtaja, jatkossa *Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveystoimiala*). Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveystoimiala katsoo, että arviomuistiossa esitetyt jatkotoimenpiteet ovat perusteltuja. Lainsäädännön kehittämistarpeita tulisi kuitenkin arvioida elinkautisvankien vapauttamismenettelyn lisäksi kohdistuen myös vakaviin väkivaltarikollisiin ja pitkäaikaisvankeihin. Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveystoimiala kertoo lausunnoissaan muun muassa kaupungin toiminnasta elinkautis- ja muiden vankien vapautumisen jälkeen. Vapautuneiden vankien aikuissosiaalityö on Helsingin kaupungissa hajautettu eri palvelupisteille. Mikäli kaupungin asukas vaihtaa osoitettaan vankilassa oloaikana, palvelupiste ei muutu aikaisemmasta. Vankilassa olevat asunnottomat toimeentulotukea tarvitsevat, joiden lähtöpalvelupistettä ei pystytä helposti identifioimaan, hoidetaan Helsingin eri toimeentulotukea käsittelevissä sosiaalityön tai sosiaaliohjauksen palvelupisteissä. Niiden ulkomaalaisten, joilla ei ole Suomessa kotipaikkaa, sosiaalityön hoitaa aina se paikkakunta, jossa vankila sijaitsee. Vangilla, jolla on pitkä ehdoton vankeusrangaistus, tai vangilla, joka on vapautumassa tai on vapautunut vastikään, voidaan myöntää täydentävää toimeentulotukea vaatteisiin ja jalkineisiin. Kuntouttava vankityö on vankilan päihdeosastolta alkava kuntoutusjatkumo, joka johtaa päihdekuntoutuksen, tuetun työllistymisen ja tuetun asumisen avulla takaisin yhteiskuntaan. Kuntouttavaa vankityötä on järjestetty helsinkiläisille vangeille vankeinhoidon ja Helsingin kaupungin sosiaali- ja

terveystoimialan yhteistyönä vuodesta 1999 lähtien ja vuodesta 2001 lähtien vakituisena toimintana.

Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveystoimiala toteaa, että elinkautisvangit ovat pieni mutta tarpeiltaan vaativa ryhmä, joka vaatii erityistä huomiota ja saumatonta viranomaisyhteistyötä. Tapauskohtaisesti tarvitaan vaihtelevasti henkilökohtaisesti suunniteltua päihteidenkäytön ja psykiatrisen tilan seurantaa. Väkivaltariskiarvion muodollisesti selkeä asema lainsäädännössä ja oikeuskäytännössä tukee elinkautisrangaistuksen keston harkittua ja perusteltua mitoittamista ja hallittua sekä suunnitelmallista vapautumiseen valmistumista. Väkivaltariskiarvio on yksilöllinen ja siitä saatavan tiedon luonne ja sen ennustettavuuden rajat ovat mielekkäällä ja käytännöllisellä tavalla suhteutettu yksilön perusoikeuksiin eikä väkivaltariskiarviossa pyritä ennustamaan yksilötasolla asioita, jotka ovat vaikeasti ennustettavissa tai mahdottomia ennustaa. Todettu korkea riski tarkoittaa käytännössä lähes poikkeuksetta erittäin suurta todennäköisyyttä vakavien aggressio-ongelmien esiintymisessä, johon liittyy väkivaltaa suhtautumistapana ilmentävä elämäntyyli. Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveystoimiala toteaa edelleen, että terveydenhuollon mahdollisuudet tukea vapautuvia vankeja sopeutumisessa vapautteen riippuvat lainsäädännön vangille asettamista velvoitteista noudattaen laadittuja ja yksilöllisiä psykososiaalisia suunnitelmia, osallistua hänelle suunniteltuun terveydenhuoltoon ja pidättäytyä vahingollisesta päihteidenkäytöstä. Selkeät ja johdonmukaiset vapautuvaan henkilöön kohdistuvat velvoitteet terveydentilan ja hoidollisessa seurannassa pysymisestä parantavat ja selkiyttävät elinkautisvankien sopeutumista vapautteen.

Tampereen kaupunki yhtyy arviomuistiossa esitettyihin toimenpide-ehdotuksiin ja pitää väkivaltariskiarviointia osana elinkautisvankien vapauttamista hyvänä. Väkivaltariskin arvioinnin perusteella tulee viranomaisyhteistyössä hyödyntää riskiarvioinnissa tehtyjä suosituksia uusimisriskin vähentämiseksi sekä valmistelemaan uusimisen todennäköisyyttä pienentävää hoito- ja kuntoutussuunnitelmaa. Tampereen kaupunki toteaa edelleen, että sen selvittämistä, että rikollisen teon tehnyt syyntakeettomaksi todettu henkilö voitaisiin määrätä tahdosta riippumattomaan psykiatriseen hoitoon myös tiettyjen lähellä mielisairauksia olevien persoonallisuushäiriöiden perusteella, tulisi jatkaa.

A-klinikkasäätiö toteaa, että arviomuistiossa kuvataan ja arvioidaan selkeästi ja tiiviisti voimassa olevaa elinkautisvankeja koskevaa lainsäädäntöä ja elinkautisvankien vapauttamiskäytäntöä. A-klinikkasäätiö toteaa edelleen, että huomio kiinnittyy elinkautisvankien lukumäärän voimakkaaseen kasvuun, mikä johtuu seuraamusten ankaroitumisesta sekä syyntakeisuusarviointien vähentymisestä ja kriteerien kiristymisestä. Pitkä vankeus ei sinänsä ole omiaan vahvistamaan mielenterveyttä.

Kriminaalihuollon tukisäätiö pitää ehdotettuja jatkotoimenpiteitä kannatettavina, mukaan lukien, että riskien arviointimenetelmien hyödyt ja heikkoudet tiedostetaan ennen

kuin muutetaan väkivaltariskiarvion asemaa lainsäädännöllä. Säätiö kiinnittää erityisesti huomiota väkivaltaisen käyttäytymisen riskitekijöihin ja *suojaavien tekijöiden merkitykseen*. Suojaavien tekijöiden huomioiminen *vapauttamisharkinnassa* on tärkeää, ja *rangaistusajan suunnitelmassa* tulisi painottaa suojaavien tekijöiden rakentumista ja ylläpysymistä koko rangaistusajan osalta.

Kriminaalihuollon tukisäätiö pitää hyvänä ehdotusta *erityisestä strategiasta* pitkäaikaisvankien vapauttamisen valmistelua varten: asteittaista vapauttamista tulisi tehostaa ja pitemmät koevapausajat ja avohoito, joka alkaa jo rangaistusaikana ja jatkuu vapautumisen jälkeen, olisivat erityisen tärkeitä. Edelleen säätiö nostaa esiin *viranomaisten yhteistyön sujuvuuden ja hoitojatkumot*. Osana tätä tulisi huomioida laajemmin *vankien sosiaaliturvaa koskevat lainsäädäntömuutosten tarpeet*, sillä perusturvaetuuksiin liittyvä lainsäädäntö ja hallintokäytännöt kohtelevat rangaistusta suorittavia hyvin eri tavalla. Esimerkiksi *työttömyysturvan maksaminen vankeusaikana* työllisyyttä edistävien toimenpiteiden ajalta voisi tukea elinkautisvangin vapautumista. Päihde- ja mielenterveyspalvelujen hoitojatkumoiden varmistamiseksi tarvitaan sekä *ministeriötason* (OM ja STM) että *alueellisen ja paikallisen tason yhteistyön parantamista ja kehittämistä*. Olennaista on vankilan ja vankiterveydenhuollon yhteistyö vapauttamisvaiheessa ja vankiterveydenhuollon toimenpiteet mielenterveyspalveluiden varmistamiseksi. Vankiterveydenhuolto tarvitsee *riittävän resurssoinnin* paitsi hoitoon myös palvelujatkumoiden varmistamiseen. Yhdenvertaisuuden ja yhteiskunnan turvallisuuden kannalta on ongelmallista, jos hoitojatkumoiden toteutuminen on sattumanvaraista. Esimerkiksi psykiatrissa avohoitoa tarvitsevan ainoaksi tukimuodoksi voivat jäädä yhdyskuntaseuraamustoimiston valvontakäynnit.

Kriminaalihuollon tukisäätiö toteaa lopuksi, että yksi hoitojatkumoi- ta vaikeuttava rakenteellinen tekijä on, että *vankiterveydenhuollon potilasrekisteri ja Omakanta-palvelu* eivät ole yhteensopivia. Viranomaisyhteistyötä tulisi tehostaa myös tämän epäkohdan korjaamiseksi, ja vankiterveydenhuolto tarvitsee lisää resursseja voidakseen liittyä omakantaan.

Suomen Asianajajaliitto yhtyy lainsäädännön toimivuuden osalta pääsääntöisesti arviomui- stiossa esitettyyn, joskin joitakin kehitystarpeita on. Liiton näkemyksen mukaan syntyy vaikutelma siitä, että vangin vapautumista ja sen jälkeistä yhteiskuntaan integroitumista tukevat toimet alkavat usein vasta rangaistuksen loppuvaiheessa. On kuitenkin pidettävä lähes itsestään selvänä, ettei vapautumisen valmistelun tulisi olla olennaisesti kesken tai tosiasiallisesti aloittamatta siinä vaiheessa, kun vanki jättää vapauttamishakemuksen. Toivottavaa olisi, että luotaisiin strategia, jossa vapauttamiseen tähtäävät tukitoimet aloitetaisiin vaiheittain jopa vuosia ennen oletettua vapautumisajankohtaa.

Asianajajaliiton näkemyksen mukaan olisi syytä harkita sitä, että *vapauttamishakemuksen seurauksena vangille poikkeuksetta annettaisiin tuomioistuimen päätöksellä vapautumisajankohta*. Tämä voisi konkretisoida vangille koulutuksen, työllistymisen ja asumisen

suunnittelemista ja vankeinhoidolle vapautumista valmistelevien toimien suunnittelu ja toteuttaminen voisi jäntevöityä, jos vapautumisajankohta on tiedossa. Samat seikat, jotka nyt huomioidaan vapauttamishakemuksen hyväksymisessä tai hylkäämisessä, voitaisiin huomioida määriteltäessä vapautumisen ajankohta ja sen myötä vankeusrangaistuksen pituus.

Asianajajaliitto lausuu väkivaltariskin arvioinnista ja riskiarvion merkityksestä vapauttamisharkinnassa, että lopputulokseen vaikuttavat osaksi *staattiset tekijät*, mm. varhain aloitettu rikoksen tekeminen, lapsuuden käytöshäiriöt sekä aiemmat rikokset. Näiden tekijöiden käyttäminen on ongelmallista, sillä ne ovat *staattisia* eikä niissä käytännössä tapahdu muutoksia vankeusrangaistuksen aikana. Vankeusajan mahdollinen piteneminen ei vaikuta alentavasti staattisiin riskitekijöihin, jolloin niiden ei tulisi antaa olennaisesti vaikuttaa rangaistuksen pituuteen. Ns. *dynaamisten tekijöiden* kannalta käytännössä ongelmalliseksi muodostuu se, *millä perusteilla* henkilön katsotaan esimerkiksi ihannoivan rikollisuutta. Elinkautisvankien pitkä vankeusaika saattaa vaikuttaa ajattelutapoihin ja suhtautumiseen rikollisuuteen. Muun muassa näistä syistä pisteytys saattaa joidenkin vankien kohdalla antaa virheellisen kuvan uusimisriskistä, mikä tulisi huomioida joko pisteytysmenetelmissä tai tulosten tulkinnassa. Vaikka väkivaltariskin arvioinnin menetelmät ovat parantuneet, ovat ne edelleenkin epätarkkoja, eikä päätöksenteko voi perustua pelkkään väkivaltariskiarvion. Väkivaltariskiarvion painoarvon lisäämiseen on suhtauduttava erittäin kriittisesti, mutta riskiarvion lisäämistä *lakiin* voidaan pitää kannatettavana.

Asianajajaliitto toteaa, ettei vankeusrangaistus ole varsinainen hoitomuoto henkilölle, jonka persoonallisuustekijät tekevät hänestä riskialttiin syyllistymään väkivaltarikoksiin. Niissä poikkeustapauksissa, joissa riski on niin korkea, että henkilö katsotaan ympäristölleen vaaralliseksi, tulisi pikemminkin harkita *hoitomahdollisuuksia* kuin vankeusajan pidentämistä.

Suomen Asianajajaliitto toteaa lopuksi elinkautisvankien vapauttamismenettelystä, että hovioikeus on päätöksenteossaan riippumaton, eikä ratkaisulta tosiasiallisesti ole muulla viranomaisella. Tuomiovalta kuuluu vain tuomioistuimille. Arviomuistiossa ei myöskään ole tuotu esiin sellaista epäsuhtaa viranomaisen lausumien ja hovioikeuden ratkaisujen välillä, että olisi aiheellista epäillä hovioikeuksien ratkaisujen oikeellisuutta yleisellä tasolla.

Suomen Lakimiesliitto pitää arviomuistiossa esitettyjä toimenpiteitä pääpiirteissään kannatettavina. Väkivaltariskiarvion asemaa vapauttamismenettelyn yhteydessä tulisi lainsäädännöllä vahvistaa ja lähtökohtana tulisi olla, että *asiantuntija-arviosta voitaisiin poiketa ainoastaan perustelluista tai erityisistä syistä*. Erityisen tärkeänä Lakimiesliitto pitää sitä, että vankiterveydenhuollossa toteutettu säännöllinen hoito jatkuisi *myös koevapaudessa*, jotta estettäisiin vapautetun vangin joutuminen tyhjän päälle, mikä on omiaan lisäämään

rikoksen uusimisriskiä. Erityisesti päihde- ja mielenterveyspalveluiden jatkuminen vankusajan jälkeen olisi tärkeää myös muille vankiryhmille. Jatkotyössä olisikin selvitettävä, *mihin väkivaltarikollisten ryhmään* toimenpiteitä tulisi kohdistaa. Elinkautisvankien vapauttamista koskevan lainsäädännön uudistamisen jatkovalmistelun yhteydessä on syytä kiinnittää huomiota myös siihen, *olisiko vaarallisuusarvion tekeminen tarkoituksenmukaista säännöllisesti jo mielentilatutkimuksen yhteydessä*.

Suomen Kuntaliitto ry kannattaa ehdotettuja jatkotoimenpiteitä eikä Kuntaliitolla ole täydennettävää jatkotoimenpide-ehdotuksiin.

Suomen Psykiatriyhdistys lausuu, että ehdotetut kehitystoimenpiteet ovat asianmukaisia ja ehdotettavat jatkotoimenpiteet erittäin kannatettavia. Erityisesti päihde- ja psykiatriseen hoitoon ohjaamista ja aloitettujen hoitojen jatkamista koevapaudelle siirryttäessä ja tuomion päättyessä tulee varmistaa ja tehostaa. Psykiatriyhdistyksen näkemyksen mukaan mielenterveyslain tahdosta riippumattomien hoidon kriteerien tulisi olla kaikille samat, eikä rikoksentekeijöille pitäisi asettaa lievempiä kriteereitä tahdosta riippumattomaan hoitoon määramiseksi. Erityisen tärkeää tämä on niiden persoonallisuushäiriöiden osalta, joihin ei ole olemassa näyttöön perustuvaa hoitoa, jolloin tahdosta riippumaton hoito olisi säilyttämistä, eikä hoitamista, ja se ei ole terveydenhuollon tehtävä.

Suomen Psykologiliitto ottaa lausunnossaan kantaa elinkautisvangin vapauttamisharkintaan liittyen rangaistusajan suunnitelman toteutumisen arviointiin yleensä ja rangaistusajan suunnitelman toteutumisen arviointiin liittyen erityisesti väkivaltariskin alentamiseen/siihen liittyvään kuntoutukseen nähden. Liitto kannattaa väkivaltariskin arvion lisäämistä lainsäädäntöön vapauttamisharkinnassa huomioon otettavaksi tekijäksi. Väkivaltariskin painoarvoa tulisi lisätä niin, että päätökset perustuisivat väkivaltariskiarvion.

Psykologiliitto kommentoi myös, että mikäli vapauttamisharkinta ja käytänteet perustuisivat ensisijaisesti aihepiirin asiantuntijoiden tekemiin tieteelliseen näyttöön perustuviin väkivallan riskiarvioihin, presidentin armahdusoikeus vaikuttaa oudolta.

Psykologiliitto toteaa, että tiedonvaihdossa Rikosseuraamuslaitoksen arviointikeskusten, Vankiterveydenhuollon yksikön ja vankilan johtajan välillä, on parannettavaa, samoin kuin siinä, miten vankilanjohtajat hyödyntäisivät käytettävissään olevaa tietoa lausueessaan elinkautisvangin vapauttamisesta. Liitto huomauttaa, että elinkautisvangin siirtyessä vapautuessaan vankiterveydenhuollon järjestämästä hoidosta julkisen terveydenhuollon asiakkaaksi tulisi hoitojatkumoiden toimivuus turvata. Lisäksi tulisi huomioida hoitojatkumot myös muutoin, kuin vankiterveydenhuollon piiriin kuuluvan fyysisen ja psyykkisen terveydenhuollon osalta.

Psykologiliitto toteaa, että *tarkempi nykytilanteen hoitojatkumoiden selvittäminen* olisi tarpeen. Tärkeää olisi selvittää sekä nykyisten jo olemassa olevien sosiaali- ja terveydenhuollon käytäntöjen (ts. psykiatristen sekä päihdehoidon palveluiden) ja hoitojatkumoiden toimivuus/puutteet ja alueelliset erot. Liitto huomauttaa, että vapautuvalla elinkautisvangilla on erityistarpeita, joihin *ns. väkivaltatyön hoitojatkumoa* ei juuri liene ole. Kysymys ei ole vain olemassa olevien palveluiden kehittämisestä tai yhteistyön ja käytänteiden parantamisesta, vaan *tarpeesta luoda rakenteita ja palveluita, jotka yhteiskunnasta tällä hetkellä puuttuvat*.

Psykologiliitto kannattaa tarkempaa selvitystä siitä, *mikä olisi se väkivaltarikollisten kohderyhmä*, johon on tarkoituksenmukaisinta kohdentaa toimenpiteitä. Lisäksi liitto pitää todennäköisenä, että se väkivalta- ja seksuaalirikollisten ryhmä, joilla uusimisriski on arvioitu korkeaksi, mutta tahdosta riippumattomaan psykiatriseen hoitoon määräämisen edellytykset eivät täyty, ei välttämättä ole pieni. Erityisen tärkeää olisi pystyä järjestämään väkivaltakäyttäytymiseen kohdennettavia hoitojatkumoa sellaisien vapautuvien väkivaltarikollisten kohdalla, joilla edellytykset tahdosta riippumattomaan psykiatriseen hoitoon määräämiselle eivät täyty, ja jotka joka tapauksessa vapautuvat, joko elinkautistuomiolta tai määräaikaisesta vankeudesta.

Suomen tuomariliitto yhtyy arviomuistiossa esitettyyn siitä, että elinkautisvankien vapauttamismenettelyn nykytila on pääosin toimiva ja pitää esitettyjä toimenpide-ehdotuksia kannatettavina. Väkivaltariskiarvion luotettavuuden selvittäminen tulisi olla ensisijainen toimenpide, jonka jälkeen lainsäädännössä tulisi selventää väkivaltariskiarvion merkitystä vapauttamisharkinnassa. Tuomariliitto muistuttaa, ettei yksilön vaarallisuutta koskaan ole mahdollista arvioida etukäteen täysin varmasti ja toteaa tieteellisen tutkimuksen osoittaneen, että tutkimusajalla 2006–2015 vapautuneista aikaisemmin erittäin vaaralliseksi arvioituista rikoksentekijöistä ainoastaan 31 prosenttia uusi rikoksensa.

Tuomariliitto nostaa esille arviomuistiossa esille tuodun seikan siitä, että syyntakeettomien rikoksentekijöiden erityisasemaa koskevat selvitykset eivät ainakaan toistaiseksi ole johtaneet lainsäädännön muutoksiin. Liitto viittaa siihen, että sosiaali- ja terveysministeriön työryhmä on työryhmämuistiossaan (2005:20) ehdottanut mielenterveyslain muuttamista siten, että rikollisen teon tehnyt syyntakeettomaksi todettu henkilö voitaisiin määrätä tahdosta *riippumattomaan psykiatriseen hoitoon myös tiettyjen lähellä mielisairauksia olevien persoonallisuushäiriöiden perusteella*. Tuomariliiton näkemyksen mukaan lainsäädäntöä tulisi näiltä osin pikaisesti täydentää.

Tuomariliitto katsoo lopuksi, että myös vaaralliseksi arvioitujen rikostentekijöiden osalta tulisi *edelleen pitäytyä tekorikosoikeudessa tekijärikosoikeuden sijasta*. Painopisteen tulisi edelleen olla uusittujen tekojen laadussa eikä pakostakin spekulatiivisissa

vaarallisuusarvioinneissa siksi kunnes tuollaisten arviointien luotettavuudesta yksilötasolla saadaan riittävä näyttö.

Professori Heini Kainulainen (Turun yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta) pitää väkivaltariskiarvioiden luotettavuudesta ja niiden hyödynnettävyydestä valmisteltavaa valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan (VN TEAS) hanketta perusteltuna. Kainulainen kannattaa myös muita arviomuistiossa esiteltyjä kehittämistarpeita.

Professori Tapio Lappi-Seppälä (Helsingin yliopiston Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti), toteaa, että arviomuistiossa esitettyihin yleisiin toimenpide-ehdotuksiin voi hyvin perustein yhtyä, ja että on syytä erityisesti kiinnittää huomiota hoitojatkumoiden toteutumista painottaviin suosituksiin. Lappi-Seppälä toteaa, että arviomuistiossa jo nyt esille otettujen kysymysten tarkempi selvittäminen tulee vaatimaan tuekseen *mittavan taustatyön*. Tarkasteltavalla teemalla on elinkautisvankeuden ylittävät kytkökset riskiarviointiin laajemminkin sekä mm. syntyakeisuussäätelyyn sekä psykiatrisen hoidon asemaan osana Suomen seuraamusjärjestelmää. Nämä järjestelmät toimivat vuorovaikutuksessa ja ne ovat riippuvaisia toisistaan. Elinkautisvankien määrää tai vankeusajan pituutta eri maiden välillä vertailtaessa on oltava selvillä myös mahdollisen turvaamiseristämisen (tai sitä korvaavien järjestelmien) käytöstä; jälkimmäiset taas ovat yhteydessä sekä mittaamisnormistoon että psykiatrista hoitoa koskeviin järjestelmiin; nämä kytkeytyvät vuorostaan syntyakeisuutta koskevaan säätelyyn. Valmistelu edellyttää usean järjestelmän samanaikaista punnintaa ja analyysia. Kysymys on myös eri ammatillisten toimijoiden (ja eri ministeriöiden) koordinaatiota ja yhteistyötä vaativasta projektista. Sen *valmisteluun on syytä varata riittävä aika*. Lappi-Seppälä huomauttaa myös, etteivät Suomessa 2005 julkaistut suunnitelmat kriminaalipotilaiden hoitojärjestelmien uudistamiseksi vieläkään ole johtaneet tulokseen.

Lappi-Seppälä toteaa, että rikosoikeudellisen ja terveydenhuollollisen järjestelmän rajapinnoilla on tapahtunut dramaattisia muutoksia, joita yhdistävänä piirteenä on *ollut ongelmien siirtäminen rikosoikeudellisen kontrollin piiriin*, ja että tarvitaan tietoa näiden monien muutosten taustasyistä. Muistion tätä koskevat alustavat päätelmät tullevatkin vaatimaan osakseen tarkennuksia. Kahteen arviomuistiossa mainittuun TEAS-tutkimushankkeeseen Lappi-Seppälä toteaa, että tutkimustoimeksiannoissa selvitettäväksi annetut kysymykset lienevät liian laajoja ja monimuotoisia, jotta niihin voidaan odottaa perusteellista vastausta nopeasti toteutettujen suppeiden selvitysten pohjalta. Lopuksi Lappi-Seppälä toteaa, että kun valmisteltavana on rikosoikeuden ja terveydenhuollon rajapinnoilla liikkuva periaatteellisesti ja käytännön kannalta merkittävä uudistus, on lupa odottaa, että *valmistelu- ja aikatauluresurssit* mitoitetaan hankkeen vaativuuden mukaan.

Professori Kimmo Nuotio (Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta) kannattaa arviomuistiossa esitettyjä jatkotoimenpiteitä. Nuotio toteaa, että

syyntakeisuusarvioinneissa toteutuneet tietyt linjan kiristykset samoin kuin se, että alentuneesti syyntakeinen voidaan tuomita elinkautiseen, ovat johtaneet siihen, että sellaisia henkilöitä, joilla on vakavia mielenterveysongelmia, on elinkautisvankien joukossa aikaisempaa enemmän. Nuotio toteaa kuitenkin, ettei suurimpaan osaan elinkautisvangeista liity erityisen korkeaa riskiä vakavan väkivaltarikoksen uusimisesta.

Nuotio kiinnittää huomiota Suomesta puuttuvaan ”varmuusvankeuteen”, joka on vankeusrangaistuksen jälkeinen ja sitä täydentävä eristämisseuraamus, joka kohdistetaan vankiin yksinomaan *vaarallisuuden* perusteella. Nuotio esittää, että tämäntyyppiset rangaistusjärjestelmän osat ovat eri maissa erilaisia, jolloin vertailutietojen esittäminen on hankalaa. Myös oikeushistorialliset, oikeusideologiset ja valtiosääntöoikeudelliset näkökohdat vaikuttavat järjestelmien taustalla. Tanskan ja Norjan rikosoikeudessa saksalaisen ns. sosiologisen koulun ajatukset *yhteiskunnan suojelusta* ja rangaistusseuraamusten porrastamisesta tekijävaarallisuuden mukaan ovat olleet jo kutakuinkin sata vuotta selvästi vahvemmin esillä kuin Suomen oikeudessa. Suomessa oikeusjärjestelmästä poistettu ns. pakkolaitos edusti tällaista ajattelua, mutta erityisesti 1970-luvulta on korostettu oikeusvaltiollisia arvoja rikosoikeudellisessa seuraamusjärjestelmässä, mikä on merkinnyt muun muassa suhteellisuusperiaatteen tarkoittaman rangaistusten oikeasuhtaisuuden korostumista nimenomaan teko-suhteellisuuden merkityksessä.

Nuotio pitää edelleen perusteltuna sitä, ettei elinkautisvankien vapautumisharkinnassa kiinnitetä huomiota *yksinomaan riskiin väkivaltarikoksesta*. Tätä edellyttävät oikeusvaltiolliset suhteellisuusperiaatteeseen ja perusoikeuksien suojaan liittyvät näkökohdat. Turvallisuusajatteluun perustuva vaarojen torjuntaa ilmentävä päätöksenteko on hyvin toisentyyppistä, eivätkä tuomioistuimet ole kovin usein joutuneet sellaista sääntelyä soveltamaan. Tuomioistuinten tehtävä on oikeussuojan antaminen, ja tuomioistuimet linjaavat toiminnassaan soveltamiskäytäntöä ja luovat siten ennakoitavuutta ja ennustettavuutta.

Tutkimusjohtaja Jussi Pajuoja (Itä-Suomen yliopiston oikeustieteiden laitos) toteaa oikeusministeriön arviomuistion olevan perusteellinen, ajantasainen ja hyvin laadittu. Pajuoja kiinnittää huomiota muistiossa mainittuun, suunnitteilla olevaan valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan (VN TEAS) hankkeeseen väkivaltariskien luotettavuudesta ja niiden hyödynnettävyydestä ja toteaa Itä-Suomen yliopiston tutkimusryhmän jättäneen kyseistä hanketta käsittelevän hankesuunnitelman valtioneuvostolle. Pajuojan lausunto esittelee mainittua hankesuunnitelmaa.

Rikosseuraamusesimies Sanna Harjula (Tampereen yhdyskuntaseuraamustoimisto) toteaa, että vaarallisuusarvioiden luotettavuudesta tehdyt tutkimukset ovat osoittaneet, että väkivaltariskejä voidaan arvioida *ryhmätasolla* kohtalaisen hyvin. Keinot tulevan rikollisuuden ennustamiseen *yksilötasolla* ovat kuitenkin epävarmoja. Vapauttamisen osalta hovioikeus tekee yksilöllisen ratkaisun, jossa huomioidaan muun muassa myös tuomitun

suojaavat tekijät, Rikosseuraamuslaitoksen lausunnot, tuomitun tukiverkoston ja tulevaisuuden suunnitelmat. Harjulan näkemyksen mukaan hovioikeuden ei tulisi jatkossakaan päätöksissään yksinään nojata väkivaltariskiarvioon, koska se ennustaa epävarmasti yksilötason riskejä. On tarpeellista selvittää arviointimenetelmien luotettavuutta ennen kuin tehdään päätöstä siitä, millainen merkitys riskiarviolle voidaan elinkautisvankin vapauttamismenettelyssä antaa ja tästä syystä muistiossa mainittu valmisteilla oleva VN TEAS -hanke on perusteltu ja tarpeellinen. Harjula huomauttaa, että vaikka elinkautisvankien rikoksen uusimisen todennäköisyys onkin ryhmätasolla matala verrattuna muihin vankeihin, on yksilötasolla joukossa kuitenkin myös korkean uusimisriskin vankeja, joiden tunnistaminen on tärkeää. Tästä huolimatta väkivallan uusimiseen liittyvät toimenpiteet ja arviointi sekä kehittämisehdotukset tulisi kohdentaa *laajemmin myös muihin vakaviin väkivaltarikoksiin syyllistyneisiin*.

Harjula huomauttaa, että *monialaisen yhteistyön tärkeys* sosiaali- ja työllisyyspalveluiden, päihdepalveluiden, asumispalveluiden sekä kolmannen sektorin välillä jää arviomuistiossa ohueksi vaikka nämä ovat merkittävässä roolissa tuomion loppuvaiheessa kuin myös vapautumisen nivelvaiheessa.

3 Lausunnonantajien esittämät muut huomiot ja kehitysehdotukset

Oikeuskanslerinviraston mukaan on ajateltavissa, että Rikosseuraamuslaitoksella on vapautuvan vangin väkivaltariskiärvion kannalta keskeisin tieto. Oikeuskanslerinvirasto pitää siksi *Helsingin hovioikeuden tuomioiden yksityiskohtaista arvioimista* jatkovalmistelussa tärkeänä.

Oikeuskanslerinviraston näkemyksen mukaan arviomuistiossa todettu seikka, että väkivaltariskiärvion lisääminen lainsäädäntöön vapauttamisharkinnassa huomioon otettavaksi seikaksi poistaisi nykyisen epäkohdan, on perusteltu. Oikeuskanslerinviraston mukaan *arviosta poikkeamiselle tulisi myös pohtia asetettavaksi laissa määritelty poikkeamisen perusteet* (erityiset syyt, huomioon otettavat muut näkökohdat jotka yksilön oikeudet ja yleinen etu huomioon ottaen perustelevat vapauttamista tmv.).

Sisäministeriö toteaa *tarpeen tutkimustiedolle valvotusta koevapaudesta soveltamisen toimivuudesta seksuaalirikosten uusimisen ehkäisemisessä*.

Sosiaali- ja terveysministeriö ehdottaa, että toimivien yhteistyökäytäntöjen käyttöönottoa voitaisiin tukea esimerkiksi päivittämällä valtioneuvoston julkaisu vuodelta 2006 rikossista rangaistujen tuen tarpeesta; Suosituksista yhteistoiminnalle <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/72835>.

Sosiaali- ja terveysministeriö toteaa myös, että kuntien palvelujärjestelmän näkökulmasta olisi tärkeää, että *vankien asumisen ja toimeentulon tilanne* järjestettäisiin ennen vapautumista mahdollisimman stabiiliksi. Vapautumissuunnitelmissa tulisi varautua mahdollisiin muutoksiin esimerkiksi vapautumisen aikataulussa tai vangin päätöksessä vaihtaa asuinkuntaa.

Psykiatrisen vankisairaalan näkemyksen mukaan lainsäädännössä ja vapauttamisprosessissa tulee kyetä ottamaan huomioon *myös harvinaiset erityistapaukset*. Oikeuspsykiatrisesta näkökulmasta katsottuna olisi elinkautista tuomiota syytä kehittää

siihen suuntaan, että pienemmän uusimisriskin vangit voisivat vapautua aikaisemmin ja suuremman uusimisriskin vangit myöhemmin. *Velvoitteisen avohoidon ja valvotun päihde- ja psykiatriavoinnin* käyttöönotto sekä valvonta-ajan pidentäminen ainakin yhteen vuoteen asti voisivat olla keinoja, jotka saattavat samalla sekä vähentää uusintarikollisuutta, että joissakin tapauksissa jopa lyhentää vankeusajan kestoa. Lääketieteellisellä diagnostiikalla esimerkiksi epäiltäessä psykoosisairautta tai muistisairautta sekä monissa tapauksissa asianmukaisella lääkehoidolla ja psykososiaalisella tuella on myönteinen merkitys riskien hallitsemisen kannalta.

Psykiatrinen vankisairaala toteaa, että vakavista väkivaltarikoksista tuomittujen riskiarviointien aloittaminen Rikosseuraamuslaitoksen arviointikeskuksissa antaa mahdollisuuden *harkita myös elinkautisvankien riskiarvioiden siirtämistä arviointikeskuksille*, joissa ne tehtäisiin Psykiatrisen vankisairaalan tuella. Olisi johdonmukaista, että riskiarviot tehdään Rikosseuraamuslaitoksessa yhdenvertaisin menetelmin ja että Rikosseuraamuslaitoksesta organisaatiomuutoksen myötä irrotetulle Vankiterveydenhuollon yksikölle (Psykiatriselle vankisairaalalle) jäisi konsultatiivinen rooli. Arvioitavien määrän kasvun vuoksi muutos edellyttäisi Psykiatrisen vankisairaalan lisäresursointia tai vastaavasti arviointikeskusten vahvistamista oikeuspsykologeilla ja konsultoivalla oikeuspsykiatrilla. Ilman tällaista työparia ei esimerkiksi alkavan dementian tai psykoosiriskin arvioiminen ole mahdollista.

Psykiatrinen vankisairaala yhtyy arviomuistion ehdotuksiin jatkaa viranomaisten välistä yhteistyötä. Lisäksi on syytä *seurata riskiarvioiden tulosten luotettavuutta ja käyttökelpoisuutta juridisessa päätöksenteossa tieteellisin tutkimuksin*. Lainsäädännön kehittämistä on syytä jatkaa ja kehittää vankeusprosessia kokonaisuutena, ottaen huomioon myös muuttuva *toimintaympäristö ja palvelujen tarve vankilasta vapautumisen jälkeen*.

Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveystoimiala katsoo, että jatkoselvityksissä tulisi pyrkiä konkreettisiin toimenpide-ehdotuksiin esimerkiksi vapautuvien henkilöiden toimeentulotuen ja asumisen turvaamiseksi välittömästi vangin vapauduttua. Tällä olisi huomattava merkitys paitsi inhimillisesti myös päihdehuollon ja mielenterveyspalveluiden jatkuvuuden ja myös uusintarikollisuuden vähentämisen kannalta. Lisäksi kehittämistarpeet tulisi kohdistaa sosiaali- ja terveydenhuollon palveluihin laajemmin, ei vain päihde- ja mielenterveyspalveluihin. Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveystoimiala toteaa edelleen, että viranomaisyhteistyön erityistarve koskee erimerkiksi alentuneesti syyntakeisina tuomittuja henkilöitä, jotka ovat selkeä erityistä tukea ja valvontaa edellyttävä ryhmä. Koeaikojen ja vapauttamismenettelyn ehdollisuuden tai portaittaisuuden lisääminen olettaavasti hyödyttäisi ja tukisi jo lähtökohtaisesti alentuneesti syyntakeisina tuomittuja ja vankeutensa loppuvaiheessa oikeuspsykiatrisesti korkeariskisten henkilöiden vapautumista.

Keskusrikospoliisi pitää elinkautisvangin sijoittamista *valvottuun koevapauteen* toimivana järjestelynä, joka tukee vangin valmiuksia sijoittautua yhteiskuntaan.

A-klinikkasäätö toteaa, että huomio kiinnittyy elinkautisvankien lukumäärän voimakkaaseen kasvuun, mikä johtuu seuraamusten ankaroitumisesta sekä syyntakeisuusarviointien vähentymisestä ja kriteerien kiristymisestä. Pitkä vankeus ei sinänsä ole omiaan vahvistamaan mielenterveyttä. *Kehitys antaa aiheen korostaa viranomaisyhteistyön merkitystä ennen vapauttamista ja sen jälkeen.* Muistiossa on korostettu tuomioistuimen, Rikosseuraamuslaitoksen ja vankiterveydenhuollon yksikön yhteistyötä, mutta aivan ilmeisesti yhteistoimintaa tulisi kehittää muun julkisen sosiaali- ja terveydenhuollon kanssa, jotta tarpeelliset hoitojatkumot saataisiin nykyistä kestävämmiksi. A-klinikkasäätö toteaa edelleen, että yksi vaihtoehto voisi olla *koevapauden laajempi ja systemaattisempi käyttö*, ja sen yhtenä ehtona osallistuminen hoitoon tai psykososiaaliseen kuntoutukseen. Kuntoutuksen suunnittelu olisi mahdollista aloittaa jo hyvissä ajoin ennen vapautumista. Onnistunut kuntoutusprosessi jo vankeuden aikana voisi antaa sekä Rikosseuraamuslaitokselle että tuomioistuimelle lisäedellytyksiä arvioida ehdollista vapauttamista realistisesti.

A-klinikkasäätö toteaa lopuksi, että vuoden 2004 rikoslain muutos sekä syyntakeisuusarviointien nopea väheneminen ja kriteerien muutos tuottivat kasvavan pitkäaikaisvankien joukon. Heidän mahdollisuutensa saada riittävää mielenterveyshoitoa tai päihdekuntoutusta näyttävät jääneen pysyvästi puutteellisiksi. Mielentilatutkimusten vähenemisen syytä selvittää, mutta riippumatta siitä, miten tuomioistuimet arvioivat syyntakeisuutta, vankien mielenterveyttä tulisi tukea sekä vankeusaikana että sen jälkeen. Yksi mahdollinen vaihtoehto voisi olla, että *vankiterveydenhuoltoa kehitetään ja siirretään toiminnallisestikin osaksi julkista terveydenhuoltoa.* Tällöin olisi sosiaali- ja terveydenhuoltoa suunnitelmien mukaisesti uudistettaessa määriteltävissä vankien terveydenhuollon järjestämistä vastuun selkeästi maakunnille, jotka siten ottaisivat vastuun myös sosiaali- ja terveydenhuollollisten prosessien jatkuvuudesta.

Suomen Asianajajaliiton mukaan ratkaisevia tekijöitä vangin integroitumiselle yhteiskuntaan vapauttamisen jälkeen ovat työllistyminen ja taloudelliset edellytykset selviytyä elantokustannuksista, asumisen järjestely ja sosiaaliset tukiverkot, erityisesti suhteet omaisiin, ja ns. normaalit vankilan ulkopuoliset sosiaaliset suhteet. Tulisikin eri keinoin päästä tilanteeseen, jossa *vanki hyvissä ajoin sijoiteltaisiin työllistymisen edistämiseksi avovankilaan*, minkä lisäksi vangeille tulisi mahdollisuuksien mukaan pystyä *järjestämään toimintoja, jotka valmis-tavat vankia talousasioiden ja tavanomaisimpien arkisten viranomaisasioiden hoitoon.*

Asianajajaliitto pitää esitettyjä *pidennettyjä koevapausaikoja ja velvoitteista päihdehoitoa* hyvinä esityksinä. Edelleen *vankilan ulkopuolinen päihdehoito* olisi ainoa keino tosiasiallisesti selvittää vangin edellytykset päihdeettömyyteen strukturoidun ympäristön

ulkopuolella. Siinä kunnassa, johon vanki vapautumisensa jälkeen sijoittuu, on oltava riittävät resurssit turvata päihdekuntoutuksen jatkuminen ja sen tukeminen.

Suomen psykologiliitto esittää lisäyksen toimenpide-ehdotukseen 4, että päihde- ja mielenterveyspalveluiden jatkumoiden lisäksi tarvitaan *hoitojatkumo spesifisti väkivaltaisen käytöksen muuttamiseksi*. Vankiloissa on jonkin verran tarjolla tätä koskevaa kuntoutusta (ohjelmatyö, vankilapsykologit), jota olisi syytä pystyä kehittämään/lisäämään. Keskeisin ongelma on *jatkokuntoutuksen/hoitojatkumon järjestäminen vankilassa tehdyn työn jälkeen*, koska tällaisen hoitojatkumon tarjoajia ei käytännössä juuri ole, eikä tällaisen hoitojatkumon järjestämiseen yhteiskunnassa ole tällä hetkellä rakenteita.

Psykologiliitto suosittelee myös, *että mielentilatutkimuksen yhteydessä tehtyä vaarallisuusarviota hyödynnettäisiin Rikosseuraamuslaitoksen arviointikeskuksissa*, kun vangille laaditaan ns. riski- ja tarvearvio sekä rangaistusajan suunnitelma.

Suomen tuomariliitto toteaa, ettei arviomuistossa ole voitu selvittää hovioikeuden Rikosseuraamuslaitoksen kannan vastaisille vapauttamisratkaisuille, koska tällaisten tutkiminen edellyttäisi tutkimuslupaa. Tuomariliitto toteaa edelleen, että sinänsä tällaiseen salassa pidettävän tuomioistuinaineistoon kohdistuva tutkimus saattaisi antaa lisävalaistusta siitä onko oikeuskäytäntö näiltä osin ongelmallinen. Tutkimuskohteena tulisi olla myös *vapautuneiden elinkautisvankien vakavien väkivaltarikosten uusintarikollisuus* ja se, miten merkittävästä ongelmasta on kyse.

Professori Kimmo Nuotio (Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta) toteaa, että olisi nykyistä paremmin ymmärrettävä *mielenterveysongelmien esiintyvyys* elinkautisvangeilla, elinkautisvankien *terveydentila*, ja olisi muodostettava kuva siitä, *kuinka luotettavasti voidaan arvioida erityisesti riskiä uudesta vakavasta väkivaltarikoksesta*. Edelleen olisi tärkeää analysoida tarkkaan elinkautisvangeista hyvin pienen osan, korkean uusimisriskin henkilöiden, piirteitä ja sitä, *millaisin keinoin* tällaisiin henkilöihin ja nimenomaan riskin kannalta olennaisiin kysymyksiin *voidaan parhaiten vaikuttaa*.

Nuotio toteaa väkivaltariskiarviosta, että tieto siitä, *kuinka paljon väkivaltariskiarvio on vaikuttanut hovioikeuden päätöksentekoon*, olisi varsin olennaista. Voisi myös olla aiheellista koota tietoa siitä, miten elinkautisvangit ovat vapauduttuaan *uusineet vakavia väkivaltarikoksia*, jotta nähdään, kuinka suuresta ongelmasta on kyse vai onko todellisuudessa lainkaan kyse oikeasta ongelmasta. Myös tällaisen uusimisen syitä voisi pohtia, sillä näin voidaan puolestaan löytää keinoja tukea vapautuneita vankeja ja alentaa uusimisriskiä. Samalla kun asiakokonaisuutta pyritään edelleen paremmin ymmärtämään, on mahdollista pohtia väkivaltariskiarvion painottamista nykyistä selvemmin. Nuotio suhtautuu kuitenkin jonkin verran skeptisesti väkivaltariskiarvioihin luottamiseen ja niiden painottamiseen nykyistä selvemmin, sillä se edellyttäisi selvää näyttöä siitä, että riskiarvio on pätevä eikä muin

toimin voida riskiä eliminoida tai vähentää hyväksyttävälle tasolle. Arviointimenetelmien hyödyt ja haitat ja rajoitteet tulee tuntea erittäin hyvin, jotta ymmärretään, millaista tietoa ne edustavat. Riskinarviot eivät mahdollista uusimisen ennakoimista yksittäistapauksessa.

Nuotio ei missään tapauksessa lähtisi pohtimaan varmuusvankeuden kaltaista instrumenttia, vaan sovittaisi mahdollisen uuden palasen nykyiseen järjestelmään, esimerkiksi siten, että aivan erityisen *korkean riskin tapauksessa voitaisiin vapauttamista lykätä kaksi vuotta (kerrallaan)*, vaikka muiden perusteiden nojalla henkilö tulisi jo vapauttaa. Tämä koskisi siis aivan muutamaa tapausta ja olisi tarpeen eriyttää tämä keskustelu muusta kehittämisestä. Nuotio toteaa, että parhaita tuloksia saataisiin todennäköisesti kehittämällä valvotun koevapauden kautta tapahtuvaa vapautumista sellaiseksi, jossa vapautuvan vangin todellinen vapaus asteittain kasvaa ja jossa tätä vaihetta tuetaan terveydenhuollon ja sosiaalipuolen viranomaistoimin niin, että väkivaltarikoksen riski saadaan pidetyksi alhaisena.

Lopuksi Nuotio pitää tärkeänä myös sen arvioimista, millaisin keinoin elinkautisen vankeuden käyttöä olisi mahdollisesti syytä rajoittaa nykyisestä. Esimerkiksi Ruotsissa oleva 21 vuoden ikäraja tuntuisi perustellulta meilläkin, ottaen huomioon myös sen, kuinka kielteisesti Suomen oikeudessa suhtaudutaan vankeuden käyttöön ylipäätään alle 18-vuotiaiden kohdalla.

Professori Heini Kainulainen (Turun yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta) toteaa, että väkivaltariskiarvioiden luotettavuutta ja niiden hyödynnettävyyttä koskevassa valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan (VN TEAS) hankkeeseen olisi suotavaa sisällyttää osioita, joissa rakennetaan vuoropuhelua yksilöön ja yhteiskuntaan kiinnittyvien tekijöiden välille.

Kainulaisen mukaan oikeusministeriön pitäisi, muun muassa siksi, että Suomessa elinkautiseen vankeuteen tuomitujen vankien lukumäärä vaikuttaa olevan muita Pohjoismaita korkeampi, pohtia *koevapautta koskevan sääntelyn laajentamista*, johon olisi mahdollista kytkeä kuntouttavia tai hoidollisia elementtejä.

Rikosseuraamuskeskimies Sanna Harjulan (Tampereen yhdyskuntaseuraamustoimisto) näkemyksen mukaan tuomitun kotikunnan sosiaali- ja terveystalvet sekä yhdyskuntaseuraamustoimistossa työskentelevä tuleva *ehdonalaisvalvoja tulee systemaattisesti osallistaa* vapauttamissuunnitelman, valvotun koevapauden rangaistusajan suunnitelman sekä valvonta-ajan täsmennetyt rangaistusajan suunnitelman laatimiseksi ja myös niiden toimeenpanemiseksi. Kuntoutus- ja palvelupolkujen suunnittelu tulisi aloittaa tarvittavien yhteistyötahojen ja tuomitun kanssa viimeistään hovioikeuden antaman vapauttamispäätöksen jälkeen. Laki mahdollistaa ehdonalaisvalvottavan ja valvojan välisiä valvontatapaamisia jopa 30 tuntia kuukaudessa, mutta tämän toteuttaminen edellyttää lisäresurssien osoittamista yhdyskuntaseuraamustoimistoihin. Edelleen Vankiterveydenhuollon yksikön

tulisi vastata tuomitun terveydenhuoltoon liittyvistä prosesseista ja poluttamisesta kotikunnan terveydenhuollon palveluihin. Lopuksi Harjula kannattaa ehdotettuja jatkotoimenpiteitä korostaen, että toimenpiteeseen 2 tulisi lisätä tiedonvälitys yhdyskuntaseuramustoimistojen osalta.

Liite: Arviomuistion jakelu

Eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia

Sisäministeriö
Sosiaali- ja terveysministeriö
Valtiovarainministeriö

Korkein oikeus
Helsingin hovioikeus
Espoon kärjäoikeus
Helsingin kärjäoikeus
Oulun kärjäoikeus
Pirkanmaan kärjäoikeus
Varsinais-Suomen kärjäoikeus

Syyttäjälaitos
Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö
Poliisihallitus
Keskusrikospoliisi

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos
Vankiterveydenhuollon yksikkö, psykiatrinen vankisairaala
Niuvanniemen sairaala

Helsingin kaupunki, sosiaali- ja terveystoimiala (Juha Jolkkonen,
sosiaali- ja terveysalan toimialajohtaja ja Leena Turpeinen, terveys- ja
päihdepalvelujen johtaja)
Mikkelin kaupunki, sosiaali- ja terveystoimiala
Raaseporin kaupunki, sosiaali- ja terveystoimiala
Rovaniemen kaupunki, sosiaali- ja terveystoimiala
Tampereen kaupunki, sosiaali- ja terveystoimiala
Oulun kaupunki, sosiaali- ja terveystoimiala
Vaasan kaupunki, sosiaali- ja terveystoimiala

A-klinikkasäätiö
Helsinki Missio/Aggredi
Kriminaalihuollon tukisäätiö Krits
Oikeuspoliittinen Yhdistys Demla ry
Settlementti Puijola
Sexpo
Suomen settlementtiliitto ry

Suomen Asianajajaliitto
Suomen Lakimiesliitto - Finlands Juristförbund ry
Suomen kuntaliitto
Suomen Psykiatriyhdistys
Suomen Psykologiliitto
Suomen syyttäjäyhdistys
Suomen tuomariliitto – Finlands domareförbund ry

Professori Kimmo Nuotio, Helsingin yliopisto, oikeustieteellinen tiedekunta
Professori Tapio Lappi-Seppälä, Helsingin yliopisto, valtiotieteellinen tiedekunta, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti
Turun yliopisto, oikeustieteellinen tiedekunta
Lapin yliopisto, oikeustieteiden tiedekunta

Rikosseuraamuskesimies Sanna Harjula, Tampereen yhdyskuntaseuraimustoimisto
Ylilääkäri Alo Jüriloo
Tutkimusjohtaja Jussi Pajuoja, Itä-Suomen yliopiston oikeustieteiden laitos
Avohoidon ylihoitaja Lauri Pesonen
Ylilääkäri Mika Rautanen
Vankilanjohtaja Sinikka Saarela
Yhdistelmäyksikön johtaja Kaisa Tammi-Moilanen

Oikeusministeriö
PL 25
00023 Valtioneuvosto
www.oikeusministerio.fi

Justitieministeriet
PB 25
00023 Statsrådet
www.justitieministeriet.fi

ISSN 2490-1172 (PDF)
ISBN 978-952-259-910-0 (PDF)